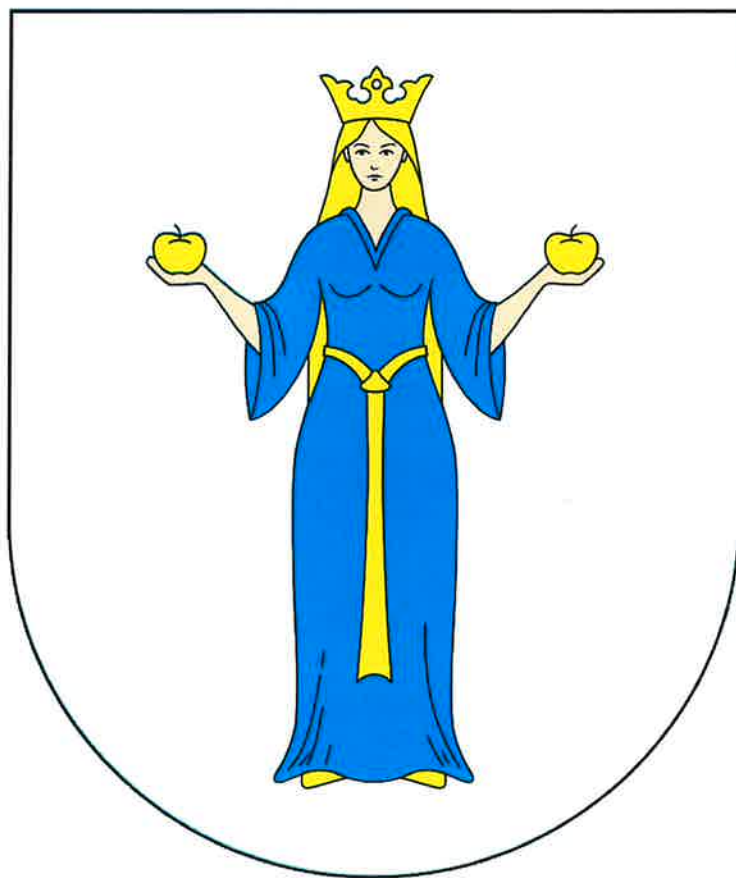

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LUBNIEWICE NA LATA 2024-2027

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

PAŹDZIERNIK 2023

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	16
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy..	16
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Lubniewice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu.....	20
5.2.1. Charakterystyka gminy	20
5.2.2. Zarys historii Gminy Lubniewice	22
5.3. Dziedzictwo materialne	26
5.3.1. Historyczne układy przestrzenne	26
5.3.2. Zespoły zabudowy rezydencjonalnej.....	27
5.3.3. Cmentarze	30
5.3.4. Historyczne obiekty budowlane – rezydencje	31
5.3.5. Kościoły	33
5.3.6. Inne obiekty	34
5.3.7. Zabytki techniki	34
5.4. Dziedzictwo niematerialne.....	35
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	36
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	36
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	38
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	38
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	40
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT	42
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	44
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	47
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	48
9.1. Dotacje	49
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe.....	51
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	53
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	54
10. Bibliografia	56
11. Spis tabel.....	56

12. Załączniki.....	57
---------------------	----

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lubniewice na lata 2024-2027, zwanego w dalszej części opracowania GPOnZ jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Lubniewice. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

GPOnZ sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lubniewice na lata 2017-2020, który został przyjęty Uchwałą Nr XXX/230/2017 Rady Miejskiej W Lubniewicach z dnia 10 sierpnia 2017 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. z 2022 r. poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

- **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19**: „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.
6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz.U. z 2023 r. poz. 40), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz.U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz.U. z 2023 r. poz. 682 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz.U. z 2022 r. poz. 2556 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz.U. z 2023 r. poz. 1336);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz.U. z 2023 r. poz. 344 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz.U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz.U. z 2023 r. poz. 571 ze zm.);

- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2021 r. poz. 81);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2021 r. poz. 56);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2022 r. poz. 1388);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2021 r. poz. 731);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. z 2006 r. nr 24 poz. 181);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2022 r. poz. 385);
- Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

Poniżej przedstawiono dokumenty na poziomie ogólnokrajowym, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

– Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

– Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach drugiego celu szczegółowego SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz takie, których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – obejmuje takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – jest to projekt budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałania odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji

produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

– Program Klub – ma na celu wspieranie działalności klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.: Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Lubniewice wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie,
- powiatowym: Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Sulęcińskiego na lata 2023-2026, Program rozwoju powiatu sulęcińskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024 został przyjęty uchwałą nr XXXIII/454/21 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 21 czerwca 2021 r.

Wyznaczona wizja to – wielokulturowe dziedzictwo województwa lubuskiego fundamentem tożsamości regionu rozwijającego się gospodarczo i turystycznie.

Celem Programu opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024 jako dokumentu kontynuującego założenia z lat 2009-2012, 2013-2016 oraz 2017- 2020 jest w szczególności realizacja wizji określającej założenia w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, w tym pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego, procesów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz optymalnego wykorzystania zasobów dziedzictwa województwa w celu kształtowania rozwoju gospodarczego i budowania tożsamości społeczeństwa, a także promocji województwa lubuskiego poprzez dziedzictwo kulturowe także w wymiarze transgranicznym.

Jako cel strategiczny wyznaczono – zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla kształtowania tożsamości województwa lubuskiego.

Realizacja wizji i celu strategicznego odbywać się będzie poprzez określenie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań.

Cel priorytetowy 1 – Rozpoznanie zasobu, poprawa skuteczności ochrony zabytków i efektywne zarządzanie zasobem.

Kierunki działania:

- Rozpoznanie stanu zachowania zasobu;
- Budowa bazy danych o zabytkach i obszarach chronionych;

- Digitalizacja zasobów zabytkowych;
- Wsparcie finansowe działań związanych z ochroną zabytków;
- Przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego.

Cel priorytetowy 2 – Rewaloryzacja zabytków jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego oraz rozwoju potencjału turystycznego.

Kierunki działania:

- Zahamowanie procesu degradacji zabytków nieużytkowanych;
- Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- Rozwijanie i tworzenie produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

Cel priorytetowy 3 – Budowanie tożsamości regionalnej poprzez edukację i popularyzację dziedzictwa kulturowego w oparciu o społeczeństwo obywatelskie.

Kierunki działania:

- Wspieranie programów i projektów edukacyjnych promujących dziedzictwo kulturowe;
- Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami;
- Wspieranie działań dla budowania tożsamości regionalnej związanych z dziedzictwem niematerialnym;
- Wspieranie działań zmierzających do integracji transgranicznej i międzyregionalnej jako element budowania tożsamości.

Cel priorytetowy 4 – Ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie współgrające z integracją przestrzenną regionu.

Kierunki działania:

- Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego;
- Rozpoznanie i objęcie ochroną najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego świadczących o specyfice i tożsamości województwa;
- Rewitalizacja w obrębie obszarów zabytkowych.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Duże znaczenie dla zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego ma Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego przyjęty uchwałą nr XLI/667/18 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 kwietnia 2018 r. Plan został, jako akt określający podstawowe kierunki zagospodarowania w zakresie takich zagadnień jak rozmieszczenie inwestycji celu publicznego czy zabudowy.

W Planie wskazane zostało między innymi rozmieszczenie istniejących oraz planowanych elementów zagospodarowania przestrzennego w zakresie: sieci osadniczej, systemów transportowych, infrastruktury technicznej, ochrony środowiska, zasobów przyrodniczych, kulturowych, krajobrazu i uzdrowisk oraz ochrony przeciwpowodziowej.

Elementem Planu jest również rozmieszczenie planowanych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikających z obowiązujących dokumentów rządowych oraz dokumentów Samorządu Województwa Lubuskiego.

Plan zakłada efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego dla rozwoju turystyki. Określono tu działania zmierzające do wykorzystania i utrzymania walorów dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego; wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego; ochrona krajobrazu kulturowego województwa; proponowane parki kulturowe; proponowane szlaki turystyczne; najcenniejsze zabytki województwa lubuskiego. W założeniach planu, w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zidentyfikowano m.in. następujące kierunki działań:

- działania zmierzające do utrzymania i wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego,
- ochrona krajobrazu kulturowego województwa.

• **Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030**

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXVIII/397/21 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 lutego 2021 r.

Dokument zwraca uwagę na potrzebę lepszego wykorzystania walorów regionu, w tym kulturowych, stanowiących zasób województwa, jako istotny czynnik rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego.

Jednym z celów operacyjnych jest rozwój potencjału turystycznego. Wskazane w nim konkretne kierunki to między innymi:

- promocja i rozwój markowych produktów turystycznych województwa;
- tworzenie warunków do rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej;
- poprawa stanu obecnej i tworzenie nowej infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej i konferencyjnej o wysokim standardzie;
- promocja lubuskich podmiotów branży turystycznej;
- rozwój szlaków, tras turystycznych, budowa oraz integracja dróg/ścieżek rowerowych;
- kreowanie, wsparcie i realizacja działań z zakresu racjonalnego wykorzystywania i ochrony zasobów środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego.

• **Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie**

Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie (RPO) stanowi narzędzie realizacji polityki spójności na obszarze województwa w perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Celem realizacji RPO jest osiągnięcie rozwoju zrównoważonego w obszarach aktywności gospodarczej i społecznej. Program Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 został przyjęty 24 października 2022 r. Uchwałą Nr 293/4039/22 Zarządu Województwa Lubuskiego. Program zatwierdzony przez Komisję Europejską (nr C(2022) 8871 z dnia 7 grudnia 2022 roku), zakłada szerokie wsparcie zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego w korelacji z rozwojem nowoczesnych technologii oraz nowoczesnej infrastruktury społecznej.

• **Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Sulęcińskiego na lata 2023-2026**

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Sulęcińskiego na lata 2023-2026 został przyjęty Uchwałą Nr LIX/301/23 Rady Powiatu Sulęcińskiego z dnia 28 lutego 2023 r.

Program jako cel nadrzędny zakłada aktywność władz samorządowych na rzecz eliminowania zagrożeń oraz potencjalnych konfliktów w wymiarze polityki wobec dziedzictwa kulturowego. Dokument zakłada korelację działań uwzględniającą politykę samorządów gminnych na terenie powiatu sulęcińskiego, a także założenia na rzecz polityki wobec dziedzictwa kulturowego na poziomie województwa lubuskiego i kraju.

Misja Programu: Powiat sulęciński – dziedzictwo kulturowe podmiotem lokalnej polityki społecznej.

Cel strategiczny: Rozwój edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego jako narzędzia budowania tożsamości lokalnej.

Cele priorytetowe:

I. Ochrona dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań realizacji celów:

1. Współpraca z samorządami na rzecz planowania strategicznego wobec dziedzictwa kulturowego;
 2. Przeciwdziałanie zagrożeniom; 3. finansowanie ochrony zabytków – w tym aplikowanie o środki zewnętrzne.
- #### II. Rozpoznanie zasobu dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań realizacji celów:

1. Podjęcie współpracy ze środowiskiem naukowym na rzecz włączenia lokalnego dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych;
2. Przygotowanie systemu informacji obejmujących zasoby dziedzictwa kulturowego powiatu sulęcińskiego;
3. Wdrożenie programu znakowania zabytków na terenie powiatu sulęcińskiego za pomocą „błękitnej tarczy”.

III. Dziedzictwo kulturowe jako narzędzie polityki społecznej.

Kierunki działań realizacji celów:

1. Realizacja programów edukacyjnych dla szkół;

2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi i społecznością lokalną w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
3. Wdrażanie społecznej opieki nad zabytkami;
4. Współpraca z instytucjami powiatowymi na rzecz zabytków.

• **Program rozwoju powiatu sulęcińskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030**

Program rozwoju powiatu sulęcińskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 został przyjęty Uchwałą Nr XXIX/170/21 Rady Powiatu Sulęcińskiego z dnia 29 marca 2021 r.

Program jest dokumentem, który w jasny sposób wskazuje kierunki, w jakich powinien zmierzać Powiat Sulęciński, aby zapewnić zrównoważony rozwój, a mieszkańcom poprawę jakości życia. Jego celem jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, co trzeba zrobić, aby funkcjonować i rozwijać się w przyszłości.

To długofalowy plan działania Rady Powiatu Sulęcińskiego, Zarządu Powiatu oraz wspierających go urzędników Starostwa Powiatowego w Sulęcinie, jak również wszystkich, którym na sercu leży lepsze jutro powiatu, wobec szans i zagrożeń wynikających ze zmieniającego się otoczenia i działań innych podmiotów.

Program w obrębie założeń merytorycznych obejmuje takie obszary aktywności jak turystyka, edukacja, kultura, ponadto analizie w obrębie wieloletniego planowania poddano również obszary chronione środowiska naturalnego obejmujące elementy kulturowe.

Program przewiduje aktywne działania na rzecz poprawy stanu dziedzictwa naturalnego i kulturowego, w tym przeciwdziałanie zagrożeniom wobec dziedzictwa na wypadek np. zagrożeń powodziowych. Dziedzictwo architektoniczne określa się w programie jako czynnik potencjału rozwojowego dla miejscowej turystyki. Istotnym elementem Programu jest promowanie i dbałość o utrzymanie tradycji i tożsamości kulturowej powiatu, niezbędne jest także realizowanie przedsięwzięć mających na celu wzrost świadomości kulturowej dzieciom i młodzieży, przekazywanie kolejnym pokoleniom wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego powiatu, dbanie o utrzymanie tradycji i tożsamości kulturowej oraz pielęgnowanie wiedzy o historii, tradycjach i kulturze, w tym opieka nad zabytkami kultury i architektury, co zostało określone również w obrębie celów operacyjnych Programu (Cel operacyjny I.3).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

• **Plan Rozwoju Strategicznego Gminy Lubniewice na lata 2021-2027**

Plan Rozwoju Strategicznego Gminy Lubniewice na lata 2021-2027 został przyjęty Uchwałą Nr XXXVII/240/2022 Rady Miejskiej w Lubniewicach z dnia 19 września 2022 r.

Plan jest dokumentem który określa długookresowy plan działania, wskazuje kierunki rozwoju, cele strategiczne gminy aby osiągnąć przyjęte założenia. Ustalenia te są podstawą do prowadzenia przez Urząd Miejski w Lubniewicach polityki społeczno-gospodarczej.

W Planie wyznaczono cele strategiczne z uwzględnieniem ich wpływu na trzy fundamentalne dla lokalnej społeczności wymiary: rozwój, turystyka i środowisko.

Cel strategiczny 1. Lepsza jakość życia mieszkańców i poprawa oferty usług publicznych dla mieszkańców.

Cel strategiczny 2. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej gminy.

Cel strategiczny 3. Ochrona środowiska naturalnego i dostosowanie do zmian klimatycznych.

Cele strategiczne odwzorowują obszary rozwojowe w sferze przestrzennej, gospodarczej i społecznej, które są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Poniżej wskazano cele i kierunki działań, które związane są z dziedzictwem kulturowym gminy:

Cel operacyjny 2.1. Lepsza jakość i różnorodność oferty turystycznej.

Kierunki działań:

- Działania na rzecz powołania/uruchomienia uzdrowiska bazującego na zasobach przyrodniczych/naturalnych gminy,
- Modernizacja i wytyczenie nowych szlaków turystycznych/piesznych/rowerowych/konnych, itp.,
- Dostosowanie oferty turystycznej i kulturalnej dla turystów ponadregionalnych i zagranicznych,
- Wdrożenie i promocja nowych produktów turystycznych,

Cel operacyjny 2.2 Rozwój nowoczesnej i atrakcyjnej infrastruktury turystycznej.

Kierunki działań:

- Rewitalizacja przestrzeni publicznej w tym rewitalizacja parków i terenów zielonych,
- Poprawa dostępu do obiektów turystycznych i szlaków, jezior, plaży miejskich,
- Modernizacja i rozbudowa oraz poprawa dostępności infrastruktury turystycznej (parkingi, trakty pieszno-rowerowe, miejsca wypoczynku, toalety publiczne, promenady, oświetlenie energooszczędne itd.)

Cel operacyjny 2.3 Poprawa stanu technicznego zabytków oraz rewitalizacja przestrzeni na rzecz rozwoju turystyki i kultury.

Kierunki działań:

- Modernizacja zabytków kultury i obszarów urbanistycznych objętych ochroną konserwatorską,
- Zwiększenie estetyki i funkcjonalności/ przyjazności przestrzeni publicznej.

2.4 Budowa lokalnej marki i wizerunku gminy oraz wzrost rozpoznawalności gminy w regionie oraz w wymiarze ponadregionalnym.

Kierunki działań:

- Stworzenie zasobu Ambasadorów gminy Lubniewice,
- Opracowanie i wdrożenie księgi wizualizacji marki,
- Wsparcie dla budowania ponadlokalnych partnerstw opartych na wspólnych zasobach.

Ponadto wyznaczano planowane/przykładowe projekty/ przedsięwzięcia w ramach celu: Planowany termin realizacji: 2022-2027:

1. Rewitalizacja Promenady nad jeziorem Lubiąż,
2. Rewitalizacja przestrzeni rynku w m. Lubniewice,
3. Rewitalizacja Parku Europejskiego.

W Planie podkreślono, że na terenie gminy znajduje się wiele obiektów o wartości historycznej, których część wpisana jest do rejestru zabytków. Znaczącymi obiektami zabytkowymi są zamki, pałace, zespoły folwarczne i parki.

• **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubniewice**

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lubniewice Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubniewice zostało przyjęte Uchwałą Nr XXVI/192/2013 przez Radę Miejską w Lubniewicach dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XVI/125/2000 Rady Miasta i Gminy Lubniewice z dnia 28.06.2000 r. dotyczącej uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubniewice.

Studium to podstawowy dokument planistyczny szczebla lokalnego, opisującym stan zagospodarowania przestrzeni oraz definiujący kierunki realizowania polityki przestrzennej gminy. Celem Studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, jednak stanowi merytoryczną podstawę dla sporządzenia i uchwalenia planów miejscowych.

Cele strategiczne rozwoju przestrzennego wynikają z celów strategii rozwoju. W związku z tymi uwarunkowaniami strategicznymi, określa się następujące cele rozwoju przestrzennego:

Cele główne: ZAPEWNIENIE ŁADU PRZESTRZENNEGO W TWORZENIU WARUNKÓW DO REALIZACJI CELÓW ROZWOJU W OBSZARZE GMINY.

Cele współzależne w tworzeniu warunków do:

- 1) wzrostu efektywności gospodarowania zasobami i walorami przestrzeni geograficznej gminy,
- 2) zasilania kapitałowego procesów rozwoju z gospodarki nieruchomości wspólnoty samorządowej.

3) powstawania w procesach rozwoju nowych wartości w kulturowym i bytowym wymiarze.

W Studium wyznaczono obszary ochrony zabytków. W kształtowaniu zagospodarowania zapewnić należy zagospodarowanie według wytycznych konserwatorskich.

1) obszary ochrony archeologiczno-konserwatorskiej obejmują tereny wokół obiektów określonych na rysunkach studium do uściślenia w realizacji polityki przestrzennej gminy:

- cmentarzysko, grodzisko, zakaz zabudowy i zmiany użytkowania terenu;
- stanowisko wielokulturowe i wielkoobszarowe;
- osada: wyprzedzające badania archeologiczne,
- obszar Starego Miasta i pozostałe stanowiska: roboty ziemne pod nadzorem konserwatorskim.

2) obszary ochrony konserwatorskiej:

- a) cmentarze,
- b) parki,
- c) układy urbanistyczne,
- d) układy ruralistyczne,
- e) założenia sakralne,
- f) założenia rezydencjonalne,
- g) zespoły folwarczne,
- h) zespoły przemysłowo-fabryczne,
- j) zabudowa o wartości historycznej.

Wśród obiektów podlegających ochronie w gminie Lubniewice wskazano między innymi:

- obiekty o wartościach archeologicznych w mieście i gminie Lubniewice
- główne obiekty w rejestrze i wojewódzkiej ewidencji zabytków – gmina Lubniewice.

• Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Lubniewice został sporządzony w 2006 r. Zgodnie z przepisami aktualizowany jest co roku. Plan został opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubniewice na lata 2016-2023

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lubniewice na lata 2016-2023 został przyjęty Uchwałą Nr XXIII/177/2017 przez Radę Miejską w Lubniewicach dnia 19 stycznia 2017 r.

Celem opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji jest zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 09.10.2015 r. próba wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych. Program ma charakter całościowy i dotyczy zarówno sfery przestrzennej, społecznej, jak i gospodarczej. Działania rewitalizacyjne powinny być kompleksowe i zunifikowane, a w proces tworzenia opracowania powinna być włączona społeczność lokalna.

Kluczową część dokumentu stanowią założenia programowe rewitalizacji oraz jej cele. Określona została wizja, czyli stan pożądany po wyprowadzeniu wyznaczonych obszarów ze stanu kryzysowego, kierunki interwencji, cel strategiczny oraz odpowiednie działania rewitalizacyjne.

Obszary rewitalizacji zostały wybrane na podstawie dokumentów strategicznych, wskaźników, diagnozy społeczno-gospodarczej, a także przeprowadzonych ankiet oraz konsultacji społecznych. Wyznaczony obszar stanowią dwa podobszary Gminy Lubniewice:

- Obszar I – obejmujące Rynek wraz z ulicami ul. Gorzowską, Harcerską, Hubalczyków, Jana Pawła, Krótką, Kasztanową, Ogrodową, Osadników Wojskowych, Ratuszową oraz Zamkową,
- Obszar II – obejmujący Osiedle Świerczów.

Wyznaczone obszary rewitalizacji służą wzmocnieniu i wykorzystaniu gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów Gminy Lubniewice. Jednocześnie wpisują się w strategię gminne, powiatowe, krajowe i ponadnarodowe.

Wyznaczona wizja gminy: Teren rewitalizacji jako obszar charakteryzujący się zrównoważonym rozwojem społeczno-gospodarczym, uwzględniającym uwarunkowania przestrzenne oraz środowiskowe. Gwarantujący mieszkańcom wysokie warunki życia, poprzez dalszy rozwój bazy turystycznej, a także stałą poprawę infrastruktury społecznej, która zapewni wzrost atrakcyjności miejsca dla wszystkich grup interesariuszy.

Misja gminy: Misją procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów Gminy Lubniewice jest tworzenie szans na rozwój mieszkańców, aktywizacja społeczności oraz uczynienie wskazanego terenu atrakcyjną i rozpoznawalną wizytówką regionu.

Podczas opracowywania celów strategicznych dla gminy Lubniewice oraz kierunków działań, wyznaczono trzy główne sfery determinujące oblicze rewitalizowanego obszaru: społeczeństwo, gospodarka, przestrzeń i środowisko.

W obszarze opieki i ochrony zabytków, wyznaczono następujące cele:

Obszar strategiczny – społeczeństwo

Cel strategiczny: Wzrost aktywności i integracji społecznej na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu i ubóstwu mieszkańców.

Cel operacyjny 1: Rozbudowa oraz ułatwienie dostępu do infrastruktury społecznej i kulturowej aktywizującej rozwój mieszkańców.

Kierunki działań:

- Prowadzenie działań i wsparcie renowacji, konserwacji, rewaloryzacji i restauracji obiektów zabytkowych,
- Prowadzenie i wsparcie przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych,
- Ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków.

Obszar strategiczny – gospodarka

Cel strategiczny: Wzrost konkurencyjności lokalnej gospodarki poprzez wspieranie przedsiębiorczości oraz aktywizację zawodową mieszkańców.

Cel operacyjny 3: Wspieranie rozwoju sektora turystycznego.

Kierunki działań:

- Wsparcie poprawy energetycznej i wykorzystania OZE w branży turystycznej,
- Wsparcie tworzenia i promocji produktów turystycznych,
- Współpraca sektora turystyki i samorządowego w zakresie tworzenia i organizacji przedsięwzięć kulturalnych i społecznych przyciągających turystów.

Obszar strategiczny - przestrzeń i środowisko

Cel strategiczny: Wzrost użyteczności infrastruktury technicznej uwzględniający zrównoważony rozwój oraz walory środowiskowe.

Cel operacyjny 1: Poprawa dostępności do przestrzeni publicznych i zachowanie walorów przyrodniczych gminy.

Kierunki działań:

- Wsparcie wykorzystania walorów przyrodniczych na cele turystyczne,
- Remonty, modernizacja przestrzeni publicznych (np. rynek w Lubniewicach),
- Budowa ścieżek dydaktycznych, rowerowych i turystycznych.

W ramach całościowego procesu rewitalizacji obszarów zdegradowanych, zaproponowano poniższe projekty:

Projekty kluczowe:

- Nazwa projektu: Rewitalizacja zaniedbanych zespołów pałacowo-parkowych w Lubniewicach.
- Nazwa projektu: Rewitalizacja miasta Lubniewice poprzez odnowę rynku i parku oraz zagospodarowanie przyległych im terenów.
- Nazwa projektu: Przebudowa przesmyku między jeziorami Lubiąż i Lubniewsko.

- Nazwa projektu: Rewitalizacja pałacu w Rogach.
Projekty komplementarne:
- Nazwa projektu: Rewitalizacja pałacu w Jarnatowie.
- Nazwa projektu: Budowa amfiteatru.
- Nazwa projektu: Zwiększenie oferty kulturalnej i turystycznej Gminy Lubniewice.
- Nazwa projektu: Młodzież gotowa do działania - zwiększenie oferty zajęć dla dzieci i młodzieży.
- Nazwa projektu: Remont budynku po byłej szkole podstawowej w Gliźnie.
- Nazwa projektu: Rewitalizacja pałacu w Gliźnie.

W Programie opisano dziedzictwo kulturowe i zabytki gminy oraz uczestnictwo w życiu publicznym i kulturalnym, która przejawia się głównie przez działalność organizacji pozarządowych.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Lubniewice ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Ponadto dziedzictwo historyczne jest istotne o tyle, że wpływa na atrakcyjność turystyczną - głównie poprzez jego materialne wytwory, czyli zabytki. Co może być wykorzystane w rozwoju gminy.

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Lubniewice to niewielka gmina miejsko-wiejska położona w Polsce Zachodniej, w województwie lubuskim, w powiecie sulęcińskim. Od półn. i wsch. graniczy z gminami Deszczno i Bledzew, a od poł. i zach. – z gminami Sulęcín i Krzeszyce. W centralnej części położone jest miasto Lubniewice. Obok niego w skład gminy wchodzi trzy sołectwa: Glisno, Jarnatów i Rogi i niewielkie osady: Sobieraj, Osieczycy i Wałdowice.

W skali województwa lubuskiego gmina Lubniewice jest ośrodkiem lokalnym, powiązanym z ośrodkiem o charakterze centralnym – Gorzowem Wielkopolskim oraz ośrodkami o charakterze subregionalnym: Międzyrzeczem i Sulęcínem.

• Środowisko przyrodnicze

Środowisko przyrodnicze jest jednym z najważniejszych atutów i czynników rozwojowych gminy Lubniewice. Bogactwem gminy są jej walory przyrodnicze: lasy zajmujące ponad połowę jej powierzchni, obszary chronionego krajobrazu oraz pomniki przyrody.

Jednym z zasadniczych elementów tworzących krajobraz Lubniewic są wody powierzchniowe, jeziora pochodzenia polodowcowego oraz rzeka Lubniewka, która łączy większość z nich. Największe zbiorniki gminy to jeziora: Lubniewsko, Lubiąż, Jarnatowskie, Krajnik oraz Krzywe.

Rzeka Lubniewka przepływa przez jeziora Lubniewsko, Lubiąż i Krajnik oraz pobliskie lasy, które odgrywają rolę zbiorników retencyjnych.

Szczególnie cenne elementy środowiska potwierdzone są badaniami i ustanowieniem obszarów ochrony przyrody. Są to:

- Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Uroczysko Lubniewsko” utworzony w 2002 r. w celu ochrony wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego wokół jeziora Lubniewsko. Położony jest w obrębie ewidencyjnym Jarnatów i Glisno oraz w sąsiadującej gminie Sulęcín. Ochronie podlega jezioro, otaczające je lasy, grunty rolne oraz rzeźba terenu. Szata roślinna jest tu silnie zróżnicowana. Przy pld.-wsch. brzegu jeziora Lubniewsko wznosi się wczesnohistoryczne grodzisko słowiańskie z VII w.
- Rezerwat przyrody „Janie im. Włodzimierza Korsaka” utworzony w 1984 r. celem zachowania zarastającego jeziora Janie, z charakterystyczną roślinnością wodną i bagienną, będącego ostoją licznych gatunków ptaków wodnych. Ciekawostką jest występowanie na tym terenie żółwia błotnego.
- Obszar chronionego krajobrazu „Pojezierze Lubniewicko-Sulęcińskie” obejmuje wyróżniający się krajobrazowo teren o zróżnicowanych ekosystemach na obszarze sześciu sąsiadujących gmin: Bledzew, Krzeszyce, Lubniewice, Sulęcín, Torzym oraz Łagów.
- pomniki przyrody – na obszarze gminy Lubniewice ustanowiono 28 pomników przyrody. Chronionymi gatunkami drzew są: dęby szypułkowe, grab pospolity, buk zwyczajny, jesion wyniosły, lipa drobnolistna, klon jawor, świerk pospolity, wiąz szypułkowy. Ochronie podlegają również głązy narzutowe.
- Użytki ekologiczne - dwa z nich znajdują się w Gliźnie. Położone są na obszarze dającym początek ciekowi wodnemu, który zasila jezioro Lubniewsko. Dwa kolejne zlokalizowane są w Rogach i mają na celu między innymi ochronę torfowiska.

Na terenie gminy występuje jeszcze użytek ekologiczny – Olszynowe Bagno.

• Turystyka i rekreacja

Wymienione powyżej elementy środowiska przyrodniczego, szczególnie malowniczo położone jeziora, zróżnicowany krajobraz polodowcowy oraz lasy, które stanowią najważniejszy potencjał gminy Lubniewice. Większość turystów przyjeżdża w ten rejon dla jezior.

Przez gminę przebiegają liczne szlaki turystyczne, piesze, rowerowe i wodne:

1. Szlaki piesze:

- szlak niebieski – wokół jeziora Lubniewsko, 14,0 km (Zespół przyrodniczo-Krajobrazowy „Uroczysko Lubniewsko”, miasteczko Lubniewice, średniowieczne grodzisko, pozostałości po dawnym młynie, punkt widokowy „Domek na Wodzie”, Rybakówka z jazami piętrzącymi wodę.
- szlak czerwony – Lubniewice (Urząd Miejski) – Trzcínice – Jezioro Krzywe – szosa Jarnatów – Lubniewice, 8,9 km. Szlak okrąża jezioro Lubiąż, jest to łatwa trasa. Większa część szlaku prowadzi wśród lubniewickich lasów brzegiem jeziora Lubiąż. Szlak na swoim końcowym odcinku prowadzi wzdłuż leśnej ścieżki dydaktycznej.
- szlak żółty E11 – Jarnatów – Lubniewice – Pniewo, 11,5 km. Szlak długodystansowy wiodący z Holandii, przez Niemcy, Polskę, aż do Łotwy.
- szlak zielony – Lubniewice (Urząd Miejski) – Rezerwat Janie – Lubniewice (Ośrodek Jeździecki „Master”) – 10,9 km, wiedzie do Rezerwatu Przyrody „Janie im. Włodzimierza Korsaka”. Po drodze – ruiny dawnej rybakówki, w której w latach 1942-1945 istniał oddział obozu jeńców radzieckich.
- szlak czarny – Lubniewice (Stary Zamek) – wokół Jeziora Krajnik- Lubniewice (Urząd Miejski), 4,8 km. Na osiedlu Suszyce – stary młyn, trasa prowadzi nieopodal Diabelskiego Kamienia – głązu narzutowego, którego o obwodzie 920 cm i który jest uznany za pomnik przyrody.

2. Szlaki rowerowe:

- szlak niebieski – Osiecko – Lubniewice – Glisno – Górski Młyn – Sobieraj – Jarnatów, 21,1 km, przeznaczony dla miłośników dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Szlak stanowi fragment międzynarodowego szlaku Rowerowego R-1.

- szlak czerwony – Lubniewice (Urząd Miejski) – Rezerwat Janie – Rogi – Jarnatów, 20,2 km: Rezerwat Janie im. Włodzimierza Korsaka, Zalew Wałdowski (leśny zbiornik retencyjny), Jezioro Jarnatowskie, zabytki w Rogach i Jarnatowie. Kontynuowany poza terenem gminy.
 - szlak żółty – łącznikowy czerwonego szlaku rowerowego – Rogi, ok. 2,5 km. Trasa łatwa, poprowadzona po starym nasypie kolejowym. Szlak kontynuowany poza teren gminy.
 - szlak czarny – Grodzisko – Rozdroże, 4 km, kontynuowany na terenie gminy Sulęcín i wiedzie wśród urokliwych wąwozów morenowych Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Uroczysko Lubniewsko”.
3. Ścieżki dydaktyczne: ścieżka przyrodniczo-leśna Nadleśnictwa Lubniewice.
4. Szlaki międzynarodowe: szlak świętego Jakuba – Droga św. Jakuba; na terenie gminy przebiega przez Lubniewice.

Gmina Lubniewice jest atrakcyjna nie tylko pod kątem tzw. turystyki rodzinnej, ale również posiada liczne atrakcje dla turystów niszowych. Zarówno miłośnicy sportów wodnych, zapaleńcy multidyscyplinarnych rajdów przygodowych jak i birdwatcherzy znajdują tutaj swój prawdziwy raj.

Ofertę turystyczną wzbogaca Park Miłości im. Dr Michaliny Wisłockiej, usytuowany w centrum Lubniewic, który powstał w 2013 r. Park znajduje się przy „Nowym Zamku”, w którym po II wojnie światowej mieścił się ośrodek wczasowy. Przez kilka lat organizowany był Festiwal Michaliny Wisłockiej, jednak władze gminy zrezygnowały z niego. Infrastruktura ta jednak wymaga gruntownej modernizacji

Zasoby przyrodnicze to jedno, ale drugim ważnym elementem wpływającym na niepowtarzalny klimat gminy Lubniewice jest kapitał ludzki: Gminny Dom Kultury „Pod Morwą”, liczne stowarzyszenia, zespoły artystyczne, rękodzielnicy – to oni kreują życie kulturalne gminy. Dzięki ich aktywności mamy szereg ciekawych przedsięwzięć i imprez.

5.2.2. Zarys historii Gminy Lubniewice¹

Początki osadnictwa na terenie obecnej gminy Lubniewice sięgają epoki mezolitu i neolitu. Osadnictwo kumulowało się głównie wzdłuż dolin rzek oraz w sąsiedztwie większych jezior. Pierwsi ludzie zasiedlający ten teren związani byli z kulturami pucharów lejkowatych, amfor kulistych oraz kulturą łużycką i unietycką. W związku z nie najlepszą jakością gleb zasiedlenie nie było zbyt intensywne. W VI w. napłynęły plemiona słowiańskie z grup językowych pomorskiej i polskiej, stopniowo włączane do monarchii piastowskiej. Osadnictwo słowiańskie przybrało na sile od VIII w. Oprócz osad otwartych pojawiły się grody, głównie w okolicach jezior. Od IX do XI w. nastąpił rozwój osadnictwa grodowego, jednakże wskutek prowadzonych wojen pomiędzy książętami pomorskimi, wielkopolskimi i śląskimi, od XII w. następował ich zanik.

Na obszarze gminy Lubniewice, w okresie od X do XIV w., osadnictwo okresu plemiennego koncentrowało się na wyspach jeziora Lubiąż. Wyspy były połączone z lądem dwoma drewnianymi mostami, które najprawdopodobniej stanowiły odcinek sieci komunikacyjnej łączącej ziemię lubuską z Wielkopolską. Od poł. X w. obszar ten znalazł się w granicach państwa pierwszych Piastów i Ziemi Lubuskiej, ze stolicą z zaodrzańskim Lubuszu. W latach 1124-1125 teren gminy wchodził w skład, utworzonego przez Bolesława Krzywoustego, biskupstwa lubuskiego podległego metropolii gnieźnieńskiej, a do poł. XIII w. pozostawał pod władzą książąt śląskich, Henryka Brodatego i Henryka Pobożnego.

W latach 1249-1252, na skutek ekspansji księstwa brandenburskiego i skłócenia się książąt śląskich, obszar obecnej gminy przejęty został przez margrabiów brandenburskich i włączony w granice ich księstwa. Od XIV w. teren Ziemi Lubuskiej, na wsch. od Odry, to jest obszar pokrywający się późniejszymi powiatami ślubickim i sulęcińskim, zaczęto określać mianem Ziemi Torzyskiej/Land Sternberg, ze stolicą w Ośnie Lubuskim (XIV-XIX w.), w rękach margrabiów brandenburskich Jana I i jego brata Ottona III z dynastii askańskiej. Brandenburska linia Askańczyków wymarła w 1320 r. a Brandenburgia przeszła w ręce

¹ Czynniki i kierunki rozwoju gminy Lubniewice, red. B. Kołsut, W. Dyba, Poznań 2014, źródło: https://www.academia.edu/19929019/Czynniki_i_kierunki_rozwoju_gminy_Lubniewice oraz <http://www.lubniewice.agro.pl/historia.htm>

Luksemburgów, potem Hohenzollernów. Tereny brandenburskie na wsch. od Odry nosiły wówczas miano Nowej Marchii, która to nazwa ukształtowała się pod koniec XIV w.

W ciągu piętnastego stulecia, w latach 1429-1433, Lubniewice, podobnie jak teren całej ziemi lubuskiej, zostały zniszczone przez wojska husyckie.

W 1535 r. Nową Marchię wraz ziemią rzymską objął Jan z Kostrzyna. Za jego rządów (1535-1571) obszar ten był niezależnym państwem w ramach Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego. Lata rządów Jana to okres rozwoju gospodarczego i przełamania kryzysu demograficznego. Prowadził on aktywną politykę celną, zwłaszcza dotyczącą ruchu handlowego między Wielkopolską a Szczecinem przez terytorium Nowej Marchii. Podwyższył cła i wprowadził nowe (cło odrzańskie, cło od bydła, cło zbożowe), obowiązywały także brandenburskie cła od wina, od towarów przewożonych w beczkach. W 1538 r. oficjalnie uznał luteranizm za religię obowiązującą. Wiara luterska, dotąd pozostająca w Nowej Marchii w swoistym podziemiu, zaczęła szybko rozprzestrzeniać się, bez większych sprzeciwów ze strony Kościoła katolickiego.

W 1571 r. Nowa Marchia powróciła do elektoratu Brandenburgii, pod rządami syna elektora Joachima II – Jana Jerzego. Od 1701 r. stanowiła część Królestwa Prus. Wówczas sytuacja regionu zaczęła się poprawiać. Król Fryderyk I rozpoczął nową falę kolonizacji, sprowadzając m.in. uchodźców religijnych z Francji. Dalszemu umacnianiu się mocarstwowego stanowiska Hohenzollernów sprzyjały klęski Szwedów w okresie III wojny północnej (1701-1721). Duże znaczenie miała wojna siedmioletnia (1756-1763). Jej trzy wielkie bitwy rozegrały się właśnie na terytorium Marchii: pod Sarbinowem, Pod Kijami lub Sulechowem i pod Kunowicami. W kolejnych latach wojska rosyjskie niejednokrotnie plądrowały kraj. Po wojnie (1762 r.) przystąpiono do odbudowy Brandenburgii ze zniszczeń. Kluczowe znaczenie dla kraju miała tzw. kolonizacja fryderycjańska, której zadaniem była odbudowa zrujnowanych i zakładanie nowych miast i wsi, a celem – zwiększenie liczby ludności na wyniszczonych wojną obszarach. Wraz z akcją osadniczą przeprowadzono zakrojone na szeroką skalę prace melioracyjne i regulacyjne rzek.

W 1871 r. cała Nowa Marchia włączona została do cesarstwa Niemieckiego, po I wojnie światowej znalazła się w granicach Republiki Weimarskiej i III Rzeszy. Od 1945 r. - w granicach Polski.

Gmina Lubniewice, przede wszystkim Glisno, na początku XIX w. była znanym obszarem uzdrowiskowym. Dysponowała naturalnymi czynnikami leczniczymi, do których zaliczano wody mineralne, właściwości klimatyczne oraz odpowiednie walory przyrodnicze. Stanowiły one o dużej atrakcyjności gminy dla osób przyjezdnych.

Historia miejscowości Gminy Lubniewice:

Lubniewice (Königswalde) – początki Lubniewic sięgają wczesnośredniowiecznych czasów kształtowania się osadnictwa słowiańskiego w tym rejonie. Odkryte tu osady i znaleziska kultury materialnej datowane są na okres od VII do XI wieku. Jedna z osad, o charakterze otwartym, usytuowana była na wzgórzu przy drodze prowadzącej z Lubniewic do Sulęcina. Druga – grodzisko z czasów słowiańsko-plemiennych z VII w., ponownie zasiedlone w XIV-XV w., usytuowana była na tzw. Księżej Wyspie na jeziorze Lubiąż. Z ziemno-drewnianej budowli dobrze zachowała się oryginalna część ziemna. Grodzisko obejmuje majdan, wały i drugi majdan – z XIV i XV w. Okoliczna ludność niemiecka nazywała budowlę „Wendenschanze” – słowiański gród.

Pierwsza wzmianka o „Lubnewiz” pojawiła się w 1287 r. w dokumencie księcia Przemysława II świadkiem był pleban z Lubniewic. Z czasem wykształciła się nazwa niemieckojęzyczna, określająca to miejsce jako „królewski las” – Königswalde, która pierwszy raz pojawiła się w dokumencie z 1322 r. podpisanym przez księcia Henryka głogowskiego. Właścicielem Lubniewic był wówczas Jan de Sunnenwalde. W akcie z 1336 r., określającym granice terytorium podległego wójtostwu w Ośnie, po raz pierwszy wymieniana jest Lubniewice jako miasto, jednak pełne prawa miejskie uzyskują dopiero w 1808 r. W 1352 r. miasteczko stanowiło uposażenie kolejnego wójty Ośna, Henslina von Waldow. W rękach rodu pozostawało do 1945 r., podobnie jak płn.-wsch. część ziemi torzyskiej.

Od końca XVII w. do 1738 r. majątek lubniewicki oddany był w dzierżawę, najpierw arianinowi Achacemu Taszyckiemu, a następnie spokrewnionemu z von Waldowami baronowi Fryderykowi von Schmettau. Rodzina von Waldow w 1772 r. sprzedała swoje ziemie w dolinie Warty wraz z Rudnicą i częścią

Kołczyzna von Reitzensteinom. W 1795 r. Ernestina von Waldow poślubiła Carla Ernesta von Reitzenstein. Ich dzieci, od ok. 1820 r. używały nazwiska von Waldow Und Reitzenstein, mieszkając w Lubniewicach do 1945 r.

W okresie reformacji kościoł w Lubniewicach, w 1590 r. został przekazany synodowi w Ośnie. W XVII w. miały miejsce dwa pożary (1612 r. i 1637/38 r.), które niemal całkowicie zniszczyły miasto. Odbudowę podjęli mieszkańcy i rodzina von Waldow, która w 1653 r. przekazała miasto polskiemu szlachcicowi Achacemu Taszyckiemu, który z uwagi na sprzyjanie arianom, musiał opuścić kraj. Gmina ariańska zawiązała się tu w 2 poł. XVII w., jej przywódcą w latach 1696-1725 był Samuel Crellius, pochodzący z Kluczborka. Lubniewice stały się ważnym ośrodkiem myśli ariańskiej.

W 1698 r. Taszycki zrezygnował z dzierżawy na rzecz barona von Schmettau, który zarządzał miastem do 1738 r. Wówczas do Lubniewic wróciła rodzina von Waldow. Baron von Schmettau zapisał się w dziejach Lubniewic założeniem kolonii dla tkaczy, wywodzących się głównie z emigrantów polskich.

Lubniewice były jeszcze wielokrotnie niszczone na przełomie XVII i XVIII w. poprzez działania wojenne i liczne pożary. Mieszkańcy początkowo trudnili się rolnictwem, hodowlą i drobnym rzemiosłem. W 1751 r. odkryto złoża alunu i uruchomiono kopalnię, którą po ośmiu latach zniszczył pożar. W XVIII w. na terenie miasta powstała fabryka sukiennicza, rozwinęła się również hodowla jedwabników i przędzalnia jedwabiu.

Lubniewice były zawsze miastem prywatnym, władzę sprawował tu burmistrz i dwóch radnych wyznaczonych przez właściciela. W 1808 r. Lubniewice otrzymały pełne prawa miejskie.

Glisno (Gleissen) – początek osadnictwu na tym terenie dał gród datowany na początek VII w. Znajdował się na zalesionym wzgórzu, 2,5 km na zach. od wsi, w odległości 400 m na wsch. od brzegu jeziora Lubniewsko. Grodzisko miało kształt pierścieniowaty, wklęsły, z podwójnym wałem. Średnica wynosiła ok. 150 m. Użytkowane było jeszcze w XIV w. Z podgrodzia wykształciła się obecna wieś.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana jest w 1421 r. Pierwszy kościół istniał tu w XIII w. Dokument z 1433 r. mówi o „...gran, glissnensisct Clanstrumeum Walkwald”, chodzi zapewne o tutejszy spichlerz i warownię z Sokolą Dąbrową (niem. Falkenwalde, wieś oddalona o 8 km). W 1448 r. Glisno wymienione jest w dokumentach diecezji poznańskiej jako należące do dekanatu międzyrzeckiego.

Miejscowość stanowiła własność kolejnych rodów rycerskich. W 1421 r. wieś należała do rodziny Zynnitz. W 1461 r. współwłaścicielami Glisna były rodziny Otwich i Pennigk. Od 1463 r. Glisno należało do rodziny von Waldow z pobliskich Lubniewic i pozostawała w jej władaniu przez blisko 300 lat. (Niektóre źródła historyczne podają, że w 1517 r. właścicielem wsi był Baltazar Gliszczyński)

W XVII w., na skutek wojny trzydziestoletniej majątek został zniszczony i zubożony, co prawdopodobnie doprowadziło w 1682 r. do sprzedania jego części rodzinie von Marwitz. W 1774 r. we wsi wymieniona jest szkoła, do której chodziło 15 dzieci. W 2 poł. XVIII w. cała wieś została sprzedana baronowi Gottlob von Troschei.

W 1785 r. kolejnym właścicielem wsi został Fryderyk Wilhelm von Poser, który zapisał się w historii Glisna jako ten, który doprowadził do jego odbudowy gospodarczej. Z jego inicjatywy w latach 1790-1793 wzniesiono pałac i założony park. Nieopodal rezydencji wybudowano aluniarnię i fabrykę jedwabiu.

Następnie właścicielem Glisna został Israel Moses Henoeh, fundator nowego kościoła (1837 r.) oraz rozbudowy pałacu z równoczesną zmianą jego funkcji na uzdrowiskową. Przekształceniu uległ też park, w którym wzniesiono romantyczne budowle i rzeźby. Uzdrowisko w Gliźnie w latach 20. XIX w., wraz z kąpieliskiem leczniczym (Einmärkisches Mineralbadaus der Biedermeierzeit), stanowiło jedno z najpopularniejszych tego typu uzdrowisk na terenie ówczesnego państwa pruskiego. Polecano: kąpiele borowinowe, rosyjską łaźnię parową i opiekę medyczną. Dla rozrywki kuracjuszy organizowano koncerty kapeli góralskiej, inne uroczystości oraz przejażdżki gondolami po jeziorze. Na pocz. XIX w. Glisno posiadało urząd pocztowy. W 1816 r. zamieszkiwało wieś 497 mieszkańców, w 1848 r. – blisko 900 osób.

W 1856 r. majątek w Gliźnie znalazł się w rękach von Müllera, który zrezygnował z prowadzenia uzdrowiska i skoncentrował się wyłącznie na działalności rolnej. Z dóbr ziemskich utworzona została wkrótce ordynacja, a w miejscu istniejących zabudowań uzdrowiskowych wzniesiono założenie folwarczne.

W 1857 r. właścicielem majątku został Hans Karl von Wartenberg. Wartenbergowie w 1910 r. rozbudowali pałac, w parku wzniesli mauzoleum rodzinne. W 1912 r. przez wieś przeprowadzono linie kolejową z Gorzowa do Sulęcina, rozebraną w 1945 r.

Glisno zostało wyzwolone w lutym 1945 r. i zasiedlone przez zdemobilizowanych żołnierzy różnych formacji. W listopadzie 1945 r. uruchomiono szkołę, w 1946 r. poświęcono kościół. W 1958 r. wieś liczyła ponad 800 mieszkańców, którzy kultywują kombatanckie tradycje. W 1970 r. wybudowano czynem społecznym szkołę im. Osadników LWP, a 1974 r. otwarto izbę pamięci oraz pomnik upamiętniający czyn osadników wojskowych.

Jarnatów (Arensdorf) – najstarsze zachowane nazwy Jarnatowa to: Arnestorf, Arnstorff i Arensdorf. Wieś założyli śląscy koloniści w połowie XIII w. Od 1352 r. Jarnatowem władali von Waldowowie z Lubniewic. Źródła pisane z 1421 r. wymieniają Małgorzatę Zymut, jako właścicielkę 1/3 wsi, ale już od 1500 r. całość należy do rodu von Waldow. Ostatnim z rodu, osiadłym w Jarnatowie, był Kacper Adam von Waldow, fundator kościoła.

W 1731 r. majątek przeszedł na własność Karola Zygmunta Kalckreutha, którego syn sprzedał włości rodzinie Gemmingen w 1751 r. W 1857 r. jako właściciel wymieniany jest Henryk Tholuch.

W 1910 r. wieś przejął Teodor Böttinger. Był tajnym radcą rządowym, członkiem Izby Seniorów i angielskim bankierem. Po jego śmierci dobra w rękach wdowy, Adeli. Po jej śmierci w 1925 r. majątek odziedziczyli synowie: Henryk Karol Józef oraz Waldemar Fryderyk Jan. Henryk Karol bankier zamieszkały w Berlinie, doktor praw, dyplomata, pracował w pruskich ambasadach w Buenos Aires, Londynie, Trypolisie, Konstantynopolu. Młodszy Waldemar Fryderyk przeniósł się do Jarnatowa z żoną z Londynu. Do już odziedziczonych posiadłości dokupił majątek w Lubniewicach oraz folwark w dawnym Marienwaldzie. Rodzina Böttingerów mieszkała w Jarnatowie do 1945 r. W tym czasie majątek został unowocześniony – założono gorzelnię, mleczarnię, turbinę elektryczną i krochmalnię, folwark specjalizował się w hodowli bydła, koni i trzody. Znajdowała się tu również stacja kolejowa.

Pierwsze wzmianki o istnieniu w Jarnatowie siedziby szlacheckiej pochodzą z pocz. XVIII w. Dwór pochodzi z przełomu XVII/XVIII w. Henryk Böttinger, ok. 1920 r., przystąpił do jego powiększenia i przebudowy, powstało nowe skrzydło.

Rogi (Sophienwalde) – wieś została założona w 1773 r., jako folwark rodziny von Waldów, od początku połączony był ze Stobnem – nie istniejącym już majątkiem i osadą położoną między Rudnicą i Kołczynem. Niemiecka nazwa Rogów – Sophienwalde – pochodzi od trzeciego imienia żony Adolfa Friedricha III – Elżbiety Doroty Zofii z d. von Bismarck. W 1785 r. Rogi zamieszkiwało sześć rodzin, chałupniczych, znajdowała się tu mała owczarnia i smolarnia.

W 1801 r., po śmierci Adolfa Fryderyka III, zarówno Rogi, jak i Stobno, wyłączone zostały z dziedzicznych dóbr Lubniewice i stały się niepodzielnym lennem nie mającym charakteru rycerskiego, zaś nowy właściciel Ahasz Wilhelm August zapoczątkował boczną gałąź lubniewickiej linii von Waldówów zwaną Stobno-Barnimie (Stubbenhagen-Fütstenu). Kolejni panowie Stobna i Rogów nie rezydowali jednak w żadnej z tych miejscowości i zapewne przez cały XIX w. w Stobnie i Rogach gospodarzyli dzierżawcy. W poł. XIX w. folwark Rogi obejmował 2407 mórg (615 ha), z czego większość stanowiły lasy.

Do XIX w. w Rogach nie było siedziby pańskiej. Fakt budowy pałacu wiąże się z przeniesieniem majątku ze Stobna. Budowę podjął Adolf Friedrich August von Waldow w latach 1906-1913 lub 1908-1910. W tym samym czasie wznoszono drugą siedzibę rodu - „Nowy Zamek” w Lubniewicach. Bliskie sąsiedztwo oraz podobieństwo architektoniczne obu rezydencji, pozwalają przypuszczać, że są one dziełami tych samych architektów. Pałac w Rogach został wybudowany dla niepełnosprawnej umysłowo córki – Elżbiety Pauli Angeliki. Świadczy o tym umieszczona na fasadzie sentencja: „Non dormit qui me custodit” (nie śpi ten, kto mnie strzeże). Nie miał jednak charakteru miejsca odosobnienia, służącego ukryciu kłopotliwego członka rodziny. Wraz z salą balową, salonem ogrodowym, ogromnym reprezentacyjnym hallem czy pokojem pana wskazywał raczej na rolę letniej rezydencji czy zameczku myśliwskiego.

Adolf Friedrich August II właścicielem Rogów był jeszcze w końcu lat 20. XX w., majątek w rękach rodziny von Waldow pozostał do 1945 r.

W obrębie miasta Lubniewice, jako dzielnice, znajdują się dawne osady: Lubniewice-Kolonia, osiedla Trzcinice i Świerczów oraz osiedle Suszyce.

- **Osiedle Świerczów** (Hohentannen) – znajdował się tu majątek, w którym od poł. XIX w. funkcjonowała tkalnia jedwabiu.
- **Osiedle Trzcinice** (Tschensee) – dawny folwark.
- **Osiedle Suszyce** – dawny folwark.
- **Osieczyce** (Poserfelde) – osada należąca do sołectwa Glisno. Był to folwark założony na przełomie XVIII/XIX w. przez von Posera, właściciela majątku w Gliźnie.
- **Sobieraj** – osada należąca do sołectwa Jarnatów.
- **Waldowice** – osada należąca do sołectwa Rogi.

5.3. Dziedzictwo materialne

Krajobraz kulturowy Gminy Lubniewice ukształtowany został w oparciu o następujące uwarunkowania, mające wpływ na aktywność społeczną regionu w czasach historycznych:

- burzliwe losy pogranicza śląsko-wielkopolsko-brandenburskiego,
- lokalizacja przy ważnym szlaku handlowym,
- kiepskie warunki glebowe niesprzyjające rozwojowi rolnictwa,
- długa historia osadnicza sięgająca epoki mezolitu.

Aktywność ekonomiczna regionu i pozostała działalność jego mieszkańców pozostawały i pozostają w ścisłym związku z jego walorami terenowymi i położeniem politycznym.

5.3.1. Historyczne układy przestrzenne

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to zarówno urbanistyczne układy miast, ruralistyczne układy wsi, także mniejsze zespoły: założenia pałacowo-folwarczne, często połączone z parkami, kościoły i cmentarze przykościelne czy inne cmentarze.

Na terenie gminy Lubniewice ochroną konserwatorską i wpisem do gminnej ewidencji zabytków objęte są m.in.: zespół urbanistyczno-krajobrazowy miasta Lubniewice z osiedlami Świerczów i Trzcinice oraz układy ruralistyczne wsi Glisno, Jarnatów i Rogi.

• Układ urbanistyczny, Lubniewice²

Miasto, ukształtowane w XIV i XV w., zlokalizowane jest na wąskim przesmyku między jeziorami i ma kształt wrzeciona. Historyczna zabudowa skoncentrowana jest wzdłuż dwóch równoległych ulic. Centralną część zajął obszerny prostokątny Rynek, w którego zach. części usytuowany jest kościół wraz z cmentarzem przykościelnym. Po wsch. stronie kościoła istniała najprawdopodobniej zabudowa z nim związana: mieszkanie proboszcza i zapewne szkoła. Siedziba rodziny von Waldow, wzniesiona już w XIV w, usytuowana była najprawdopodobniej na miejscu zachowanego do dziś zamku, którego mury zbudowano od podstaw na początku XIX w.

² T. Witkowska, Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/491/letter/1/location/18>

W pñ.-zach. części miasta, po obu stronach zatoki jeziora Lubiąż, znajduje się założenie pałacowo-parkowe obejmujące „Stary Zamek” i „Nowy Zamek” w otoczeniu parku krajobrazowego. Do dziś istnieje połączenie obu rezydencji przez drewniany most, przecinający zatokę jeziora.

• Układy ruralistyczne wsi

Jarnatów – wieś ma kształt regularnej owalnicy, zorientowanej na osi pñ.-płd., powstały w XIII w., czytelny w układzie dróg. W pñ. części nawsia (owalnego placu między ulicami wiejskimi) zlokalizowany jest kościół z dawnym cmentarzem przykościelnym. W pñ. części wsi znajduje się założenie folwarczne z pałacem i parkiem, rozlokowane po obu stronach zbiegu dróg. Cmentarz zlokalizowany jest na płd. obrzeżu wsi.

Glisno – ulicowo-placowy układ wsi zarysowany został w 2 poł. XIII w. Na przestrzeni wieków wieś rozbudowała się o nowe drogi i przekształciła się w wielodrożnicę. Na niewielkim owalnym placu w centrum wsi zlokalizowany jest kościół.

Rogi – niewielka rozproszona wieś, rozwinięta z folwarku założonego w 1773 r. i założenia pałacowego z parkiem, wokół jeziora.

5.3.2. Zespoły zabudowy rezydencjonalnej

Zespół pałacowy z parkiem, Lubniewice³ – w obrębie zespołu znajdują się dwie części: „Stary Zamek” (1793 r.) i otaczający go park (pocz. XIX w.) oraz znacznie bardziej rozległa część, założona przy „Nowym Zamku” (1909-1911). Obie części założenia, o pow. ok. 6 ha, są od siebie oddzielone wodami jeziora Lubiąż i skomunikowane drewnianym pomostem. Na terenie zespołu zachowane są budynki bażaniarni (pocz. XX w.) i kordegardy (1910 r.), altana, ob. budynek mieszkalny (1909 r.), stajnie (pocz. XX w.) i brama wjazdowa do parku (po 1910 r.).

„Stary Zamek” usytuowany jest na płd.-zach. od brzegu jeziora. Budynek posadowiono na wysokiej skarpie, zabezpieczonej murem oporowym wzdłuż drogi. Za rezydencją, po jej pñ. i pñ.-zach. stronie, rozciąga się park założony na terenie łagodnego stoku, lekko opadającego w stronę jeziora. Zach. granicę założenia wyznacza kamienny mur, od pñ. – brzeg jeziora, zaś od płd. i wsch. – ciągi komunikacyjne. Wjazd na dziedziniec reprezentacyjny prowadzi przez bramę od strony wsch., zlokalizowaną na wysokości elewacji szczytowej. Ta część założenia miała charakter honorowego podjazdu z ozdobnym klombem pośrodku. Malowniczy krajobraz tej części parku upiększa rzeczka Lubna, przepływająca z pñ. od jeziora Lubiąż na płd. do jeziora Krajnik.

Po zach. stronie pałacu przejście nad rzeczką prowadziło przez kamienny mostek w stronę parku i dalej do furty w murze, wiodącej do miasteczka. Po pñ. stronie pałacu otwierała się oś widokowa na jezioro poprzez obszerną, wydłużoną polanę, z okrągłym gazonem na osi tarasu. W parku zachowała się dawna bażaniarnia. Z pałacu do jeziora przejście zapewniały dwie równoległe ścieżki spacerowe, wytyczone na obrzeżu polany widokowej w układzie pñ.-płd. W zach. części parku, za rzeczką, układ dróg tworzył kształt dwóch półkolistych łuków. Ścieżki parkowe schodząc w dół, łączyły się z aleją w formie promenady wzdłuż brzegu jeziora.

Drzewostan parku tworzy luźne grupy wypełniające wnętrza polan i fragmentarycznie zachowane nasadzenia alejowe wzdłuż dróg spacerowych. Przeważają gatunki rodzime, takie jak: klon zwyczajny, wiąz szypułkowy, grab pospolity, dąb szypułkowy. Brzeg jeziora i rzeczki porastają zwarte grupy olszy czarnej.

Równocześnie z budową nowej rezydencji zwanej „Nowym Zamkiem” w latach 1909-1911, po pñ. stronie zatoki jeziora Lubiąż, zakomponowano park w typie krajobrazowym, którego autorstwo przypisuje się Georgowi Potente (1876-1945). Tę część parku założono w miejscu dawnych ogrodów.

³ B. Skaziński, Zabytkowe parki województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/806/letter/L/location/18>

Do założenia pałacowo-parkowego prowadzą dwa wjazdy: od wsch., przez kordegardę i od płn. – ulicą Zamkową. „Nowy Zamek” od frontu, zwróconego w kierunku płn., poprzedzony jest dziedzińcem honorowym. Od strony elewacji tylnej znajduje się rozległy taras, z którego otwiera się widok na jezioro. Z tarasu wiedzie zejście schodami w stronę ozdobnej studni, stojącej przy brzegu jeziora. Przy zamku zachowały się ozdobne elementy rzeźb i małej architektury w postaci kamiennych waz, figur, ławek, obelisków oraz innych elementów dekoracyjnych. Od strony tarasu założenie urozmaicała różnorodna i dekoracyjna roślinność.

Komunikację w parku zapewnia dobrze rozwinięta sieć utwardzonych dróg i ścieżek spacerowych o długim i łagodnym przebiegu. Kompozycja parku wyróżnia się interesującym drzewostanem, który wypełnia wnętrza polan pomiędzy wytyczonymi drogami parkowymi. Oprócz gatunków rodzimych, takich jak: dąb, akacja, klon, sosna i kasztanowiec występują tu również: dąb burgundzki, piramidalny, perełkowiec japoński, klęk, jodła balsamiczna i grab dębolistny – pomnik przyrody. Znajduje się również wiele elementów małej architektury.

Do dziś istnieje połączenie obu rezydencji – „Nowego” i „Starego Zamku” – przez drewniany most, przecinający zatokę jeziora.

Układ przestrzenny założenia parkowego zachował się w pierwotnych granicach. Najbliższe otoczenie rezydencji w latach powojennych zostało częściowo przekomponowane i utraciło swój reprezentacyjny charakter. W części parku przy „Nowym Zamku” wprowadzono współczesną zabudowę, dewaloryzując tym samym kompozycję założenia. W ostatnich latach teren parku został uporządkowany i poddany wstępnym zabiegom pielęgnacyjnym.

Zespół pałacowo-folwarczny z parkiem, Glisno⁴ – zespół obejmuje park krajobrazowy z XVIII w., z wieloma pomnikami przyrody, barokowy pałac, oficynę murowaną (XIX w.), oficynę pałacową (poł. XIX w.), kaplicę grobową – mauzoleum Wartenbergów (po 1857 r.), sztuczną ruinę oraz budynki gospodarcze (1862 r.): stodołę, chlewnię, stajnie oraz gorzelnię (XIX w.).

Zespół znajduje się w pld.-zach. części wsi, folwark – na płn.-zach. od drogi prowadzącej do pałacu od strony wsi. Park zlokalizowano za pałacem, od pld.-zach. Z czasem historyczny układ kompozycyjny zespołu został częściowo zniekształcony, zasypano m.in. staw położony w obrębie polany parkowej, przy elewacji tylnej pałacu. W 1973 r. zlikwidowano mauzoleum rodu von der Marwitz.

Park ma charakter parku krajobrazowego z elementami barokowymi oraz pozostałościami romantycznej architektury ogrodowej. Centralna część rozplanowana jest osiowo. Od strony płn., na osi pałacu – aleja wjazdowa oraz dziedziniec honorowy z podjazdem do pałacu. Pierwotnie dziedziniec honorowy flankowały dwie oficyny: wsch. z poł. XIX w. i zach. z k. XIX w. Przed frontowym tarasem pałacowym ustawione zostały barokowe figury oraz neobarokowa fontanna pośrodku dziedzińca. Obecnie dziedziniec przypałacowy jest wyгородzony.

Od strony elewacji tylnej pałacu rozciąga się obszerna polana widokowa (trakt trawiasty), w obrębie której znajdował się dawniej staw o nieregularnej linii brzegowej. Na zamknięciu osi widokowej za pałacem, na wzgórzu, znajduje się romantyczna ruina z basztą.

Pld. i wsch. część parku posiada swobodny układ kompozycyjny, który tworzą masywy drzewostanu o charakterze leśnym, trawiaste polny, stawy oraz obrzeża strugi. Wsch. część założenia wypełnia obszerna łąka, którą otacza zwarty masyw drzew ze stawem parkowym, połączonym z przepływającą strugą. W pld.-wsch. części założenia znajduje się neogotyckie mauzoleum rodziny von Wartenberg z rodzowymi herbami w szczycie fasady oraz częściowo zachowane fragmenty dawnego mostu ogrodowego.

Na wsch. od mauzoleum wiedzie stara aleja bukowa w kierunku pałacu. Przebieg dróg oraz alei parkowych wpisuje się w naturalną topografię terenu, tworząc rozbudowaną sieć o nieregularnym rozplanowaniu.

Drzewostan parku ma charakter leśny, cechuje go duże zagęszczenie, warstwowa budowa oraz naturalne runo leśne. W obrębie parku wyróżniono 66 gatunków drzew oraz krzewów, w tym 34 gatunki drzew

⁴ B. Skaziński, Zabytkowe parki województwa lubuskiego; źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/770/letter/G/location/93>

liściastych oraz 9 gatunków drzew iglastych. Strukturę drzewostanu najliczniej budują takie gatunki, jak buk pospolity, dąb bezszypułkowy i szypułkowy, lipa drobnolistna i szerokolistna, olsza czarna, kasztanowiec zwyczajny, robinia biała, klon zwyczajny i jawor, jesion wyniosły, wiąz górski. Z drzew iglastych występują takie gatunki, jak świerk pospolity, żywotnik olbrzymi i zachodni, sosna pospolita, sosna czarna, sosna wejmutka, daglezwia zielona, jodła pospolita, modrzew europejski. Wiek najstarszych drzew wynosi od 179 do 190 lat, młodszych 40-70 lat.

Do czasów obecnych zachował się XVIII-wieczny układ kompozycyjny parku z czytelnymi, poszczególnymi elementami założenia oraz pozostałościami architektury ogrodowej i barokowych rzeźb. Na terenie parku w części przypałacowej odtworzono oś widokową i uczyniono przebieg poszczególnych alejek.

Założenie pałacowo-folwarczne z parkiem, Jarnatów⁵ – zespół składa się z pałacu (XVIII-XX w.), parku (poł. XIX w.), kordegardy i bramy wjazdowej (k. XIX w.) oraz budynków folwarcznych (k. XIX w.): obora, stodoła, gorzelnia i kuźnia.

Założenie folwarczne z pałacem i parkiem znajduje się w płn.-zach. części wsi, przy głównej drodze wiejskiej. Park został założony w bezpośrednim otoczeniu rezydencji i drogi dojazdowej do pałacu, którą otacza od wsch., płn. i zach. Po przeciwnej stronie drogi, zlokalizowany jest zespół zabudowy folwarcznej. W kompozycji założenia prócz pałacu z parkiem, wyodrębnić można powiązane kompozycyjne z parkiem dwie aleje, przebiegające wzdłuż dróg w kierunku płn. do Jeziora Miechowskiego i sad z ogrodem użytkowym. W sąsiedztwie zespołu znajduje się historyczna i wtórnie wprowadzona zabudowa mieszkalna.

Główny element kompozycji parku stanowi obszerna trawiasta polana z pałacem pośrodku, otoczona starodrzewem od strony wsch. i płn. Po zach. stronie elewacji ogrodowej, poniżej skarpy, schodzącej w dół od pałacu, wokół dawnego „gabinetu ogrodowego”, rozciąga się podwójny szpaler lipowy. W płn.-zach. narożniku parku – fragment grobowca rodowego z odchodzącymi dwiema alejami: grabową i głogową. Przedłużenie kompozycji tworzą dwie aleje: zabytkowa aleja dębowa oraz aleja klonowa, biegnąca na przedłużeniu wsch. granicy założenia.

Drzewostan zróżnicowany. Najstarsze okazy drzew liczą od 180 do 220 lat. Zasadnicza część drzew rośnie w układzie swobodnym w obrębie polan i wewnątrz parkowych. Zwarty drzewostan na obrzeżu granic parku, pełni zarazem rolę izolacyjną. Na fragmentach głównych alei w parku zachowały się szpalery oraz żywopłoty drzew, dawniej formowane i przycinane. Pośród nich na uwagę zasługują: szpaler lipowy za pałacem, szpaler grabowy i głogowy – przy drogach dochodzących do mauzoleum. Przy wjeździe do pałacu rosną dwa wiekowe dęby oraz dwa kasztanowce. Przeważa drzewostan liściasty: robinia akacjowa, brzoza brodawkowata, kasztanowiec biały, buk pospolity, grab pospolity, głóg szkarłatny, lipa drobnolistna i szerokolistna, dąb szypułkowy i bezszypułkowy, dąb czerwony, klon pospolity i jawor, oraz wiąz szypułkowy i górski. Kompozycję zieleni urozmaicają pojedyncze drzewa iglaste, rosnące w pobliżu pałacu, takie jak: daglezwia zielona, jodła pospolita, świerk pospolity oraz skupiska cisu pospolitego, wypełniające poszycie parku.

Zachowała się kompozycja założenia wraz z układem głównych dróg parkowych, fragmenty historycznych szpalerów i alei. Pierwotny charakter parku w otoczeniu pałacu uległ zatarciu. Cały obszar założenia sukcesywnie zarasta i wymaga prac pielęgnacyjno-rewaloryzacyjnych wraz z zabezpieczeniem pozostałości grobowca rodowego.

⁵ T. Witkowska, Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/448/letter/J/location/106> i M. Witka, Zabytkowe parki województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/781/letter/J/location/106>

Zespół pałacowo-folwarczny z parkiem, Rogi – zespół składa się z budynków: pałac (1909-1913), rządówka, oficyna mieszkalna, stajnia, budynek inwentarski (pocz. XX w.), inne zabudowania oraz parku pałacowego (1909-1913).

Założenie zlokalizowane jest w pobliżu wsi Rogi, w kompleksie leśnym. Pałac zajmuje pld. – wsch. kraniec założenia folwarcznego. Od pld. i wsch. otoczony jest parkiem krajobrazowym, który założono wykorzystując zróżnicowane gatunkowo zadrzewienie pobliskiego lasu. Od strony kolonii w Rogach prowadzi aleja dojazdowa obsadzona starodrzewem dębowym.

Inne zespoły w gminie:

- folwark w Suszycach z ogrodem dworskim (dom mieszkalny i gospodarczo-inwentarski, wozownia i stajnia koni roboczych, wozownia, stajnia, obora, spichlerz, stodoła) 1 poł. XIX w. – pocz. XX w.
- folwark Trzcińce (rządówka, dwa czworaki, obora i stajnia), pocz. XX. – 1 ćw. XX w.
- folwark Sobieraj – 4 ćw. XIX w.

5.3.3. Cmentarze

Cmentarze jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Tabela nr 1. Wykaz cmentarzy i miejsc pocmentarnych na terenie Gminy Lubniewice

MIEJSCOWOŚĆ, ADRES	DATOWANIE/ WYZNANIE/STATUS	OPIS
Lubniewice ul. Świerczewskiego	Cmentarz ewangelicki, ob. komunalny czynny Pocz. XX w.	Na planie prostokąta, otoczony ażurowym ogrodzeniem betonowym, z nasadzeniami drzew na obrzeżu. Nagrobek Jadwigi Woźniakowskiej (29.01.1909-29.10.1966) – uczestniczki pierwszego oddziału partyzanckiego majora Hubala.
Lubniewice na terenie ob. Parku Europejskiego	Miejsce pocmentarne, cm. ewangelicki nieczynny Poł. XIX w.	Porośnięty drzewami teren w pld.-wsch. części miasta. Pamiątkowy głaz z inskrypcją inskrypcję w językach polskim i niemieckim: „Chrystus jest naszym pokojem”.
Lubniewice, wokół kościół, ul. Krótka	Cmentarz przykościelny XVI w.	Zbliżony do kwadratu teren z kościołem pośrodku, otoczony niskim kamiennym murkiem; w płn. narożu – plebania. Teren zagospodarowany ścieżkami (kostka brukowa i betonowa), nasadzeniami drzew i krzewów oraz trawnikami.
Rogi, w sąsiedztwie leśniczówki	Cmentarz ewangelicki Poł. XIX w. nieczynny	Pozostałości kwater, pojedyncze nagrobki; teren zarośnięty samosiejkami drzew i krzewów.
Rogi, park pałacowy	Cmentarz rodowy Pocz. XX w.	-
Glisno, przy głównej drodze wiejskiej	Cmentarz komunalny ok. poł. XIX w.	Trapezowaty teren, otoczony siatką na betonowych słupach; w części pld. kilka drzew; większość terenu obsiana trawą
Glisno Centrum wsi	Cmentarz przykościelny Po 1837 r.	Na owalnym, otwartym terenie z kościołem pośrodku. Teren zagospodarowany trawnikami, żywopłotem i alejką do kościoła, wyłożoną kostką bet., od płn.-wsch. konturowany ciekim wodnym
Glisno Pld.-wsch. część	Mauzoleum Wartenbergów	Neogotycka budowla kamienna z ostrołuczny wejściem w profilowanym portalu, ujętym parą słupów. Nad portalem

parku	Po 1857 r.	para tarcz herbowych.
Jarnatów Na pld. od wsi	Ewangelicki cmentarz, ob. komunalny Pocz. XX w.	Na rzucie prostokąta, przecięty alejką, groby w większości zlokalizowane po pld. stronie; dookoła drzewa.
Jarnatów	Cmentarz przykościelny Po 1770 r.	Prostokątny teren częściowo otoczony kwaterami siatki, z kościołem pośrodku. Dookoła żywopłot i trawnik.
Jarnatów Na wzgórzu, przy drodze do Sobieraja, na wysokości domu nr 13	Mauzoleum rodziny Tholuch. 1895 r.	W kształcie otwartej rotundy: półkopia wsparta na doryckich kolumnach. Zdewastowany, komora grobowa otwarta, resztki trumien.

5.3.4. Historyczne obiekty budowlane – rezydencje

„Stary Zamek” Lubniewice – wzniesiony w miejscu „Czerwonego Zamku” w latach 1793-1812 przy wykorzystaniu murów wcześniejszej budowli. Przebudowany w XIX w., po częściowych zniszczeniach w 1846 r. Po II wojnie światowej szkoła, potem ośrodek wypoczynkowy, w latach 1991-1997 dzierżawiony, w latach 1997-2004 remontowany z przeznaczeniem na Centrum Rehabilitacji Medycznej i Społecznej oraz Centrum Spotkań Młodzieży Niepełnosprawnej. Późniejszy właściciel podjął kolejny remont.

Budynek neoklasycystyczny, murowany z cegły na kamiennie-ceglanych fundamentach. Wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem naczółkowym. Dłuższe elewacje symetryczne, dziewięcioosiowe, z trójosiowym pseudoryzalitem na osi, w którym znajduje się wejście do sali balowej – od strony parku. Fasada – elewacja szczytowa – z trójkondygnacyjnym ryzalitem, poprzedzonym kolumnowym gankiem, zwieńczonym konchą balkonową – na drugiej kondygnacji. Ściany boczne ryzalitu na parterze, z ośmiopolowymi oknami – boniowane, w wyższych kondygnacjach zdobione parami pilastrów kolumnowych ujmujących otwory okienne.

Wnętrze dwutraktowe z dwiema klatkami schodowymi w narożnikach płn.-wsch. i pld.-zach. Pomieszczenia reprezentacyjne znajdują się od strony parku.

Adaptacja budynku na ośrodek wypoczynkowy w latach 60. XX w. spowodowała wprowadzenie licznych zmian wewnątrz: m.in. wydzielenie nowych pomieszczeń sypialnych i wytyczenie nowego korytarza wzdłuż osi.

„Nowy Zamek” Lubniewice – wybudowany dla Carla Friedricha Ernsta Eduarda von Waldow – Reitzenstein i jego żony Johanny, która miała duży wpływ na kształt i wystrój pałacu. Miała to być skromna willa w stylu angielskim, nie wyróżniająca się z zabudowań miasteczka.

Pałac neorenesansowy, wzniesiony w latach 1909-1911, wg projektu berlińskich architektów: A. Dinklage, E. Paulusa i O. Lilloe. Po II wojnie światowej obiekt mieścił szkołę z internatem dla sierot po zamordowanych nauczycielach, od 1949 r. zaadaptowany na ośrodek wczasowy. Po pożarze w latach 60. XX w. przeprowadzono remont generalny, m.in.: nowe podziały wnętrza, przebudowa pomieszczeń sanitarnych i częściowa wymiana instalacji. Zmiany nie zatępiły pierwotnego charakteru obiektu. „Nowy Zamek”, jako własność Gminy Lubniewice, dzierżawiony był przez obywatela Niemiec z Berlina. Obecnie wraz ze „Starym Zamkiem” jest własnością prywatną.

Budynek założony na planie zbliżonym do litery L, gdzie dwa skrzydła połączono kwadratową, wysoką wieżą nakrytą hełmem. Dwukondygnacyjny, podpiwniczony, z użytkowym poddaszem, przykryty jest wysokim dwuspadowym dachem z licznymi facjatkami. Bryła rozczłonkowana ryzalitami i wykuszami. Wejście główne w elewacji frontowej umieszczone w dwukondygnacyjnym ryzalicie zdobionym neorenesansowym portalem, zwieńczonym tarczą herbową von Waldow i datą 1909. Przy wejściu od strony wsch. – wieża z klatką schodową, a od strony zach., w przyziemiu – podcień wsparty na czterech kolumnach doryckich i łukach arkadowych, zamknięty tarasem. U podstawy wieży również podcień wsparty na trzech kolumnach. Elewacje szczytowe zwieńczone zostały neorenesansowymi wolutami.

Wnętrze dwutraktowe – w skrzydle zach. oraz dwuipółtraktowe z wewnętrznym korytarzem – we wsch. We wnętrzach zachował się oryginalny wystrój i wyposażenie, w tym freski, marmurowe okładziny, złocenia i sztukaterie. Zachowane jadalnie ze sztukateriami i boazerią, biblioteka, sala myśliwska i czytelnia z kominkami, piecami i antycznymi meblami oraz turecka łazienka.

Pałac, Glisno⁶ – wzniesiony w latach 1790-1793, późnobarokowy, w latach 30. XIX w. rozbudowany w elewacjach bocznych o dwa dwuosiove pseudoryzalit, o wystroju architektonicznym nawiązującym do architektury pałacu. Kopułę wieńczącą centralny ryzalit zdobiła niegdyś Gwiazda Dawida. W 1856 r. adaptowany do funkcji rezydencji: zmiana formy zwieńczenia bocznych pseudoryzalitów oraz likwidacja tralkowej balustrady u podstawy kopuły ryzalitu centralnego, nowe stropy, schody, boazeria i kominki. W 1910 r. wzniesienie skrzydła nakrytego mansardowym dachem przy elewacji półn.-zach., tarasu ze schodami – przed fasadą i ryzalitu z portykiem kolumnowym, dekoracyjną balustradą i parą nisz bocznych z rzeźbami w zwieńczeniu. Także wymiana pokrycia dachowego, likwidacja lukarn, nadbudowanie szczytów wolutowych nad wejściami bocznymi.

Adaptacje i remonty: 1968-1972, m.in. przebudowa układu pomieszczeń, rozebranie historycznych klatek schodowych i wybudowanie żelbetowych; po 1978 r.: prace zabezpieczające, budowa łazienek w parterze i w mansardzie oraz montaż boazerii w sali owalnej; lata 90. XX w. – przywrócenie pierwotnego charakteru sali balowej.

Obecny kształt pałacu jest wynikiem kilku faz budowlanych. Budynek murowany z cegły, tynkowany, wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta, parterowy, częściowo podpiwniczony. Dach mansardowy z lukarnami ujętymi w spływy wolutowe i z wystawkami okiennymi. Na osi pałacu owalna sala nakryta kopułowo, w elewacjach akcentowana ryzalitami. Od frontu poprzedzona schodami i prostokątnym tarasem, od strony elewacji tylnej – schodami i portykiem kolumnowym. Elewacje rozczłonkowane wejściami, otworami okiennymi, gzymsem cokołowym i koronującym oraz boniowaniem.

Z pierwotnego układu wewnątrz pozostała sala owalna o wysokości dwóch kondygnacji.

Architektura pałacu powstała pod wpływem inspiracji z letniej rezydencji Fryderyka Wielkiego – Sanssouci w Poczdamie.

Pałac, Jarnatów⁷ – wzniesiony na przełomie XVII/XVIII w. – zapewne korpus dzisiejszego budynku: prostokątny na osi półn.-półd., równoległy do ulicy. Rozbudowa i modernizacja w latach 20. XX w.: powstało skrzydło półn.-zach., ryzalit, wieża, oranżeria oraz wystawki w dachu. Rezydencja o cechach neorenesansowych i romantycznych.

Po II wojnie światowej własność PGR, w latach 60. XX w. adaptacja na ośrodek kolonijny, 1981 r. – dalsze prace adaptacyjne do funkcji szkoleniowo-wypoczynkowej, przerwane, obiekt zamknięto.

Budynek dwukondygnacyjny, podpiwniczony, z mieszkalnym poddaszem. Skrzydło półn.-zach. funkcjonalnie i architektonicznie zespolone z korpusem głównym. Rozczłonkowana bryła nakryta dwoma dachami czterospadowymi z licznymi wystawkami i lukarnami. Fasada – elewacja wsch. – dziewięciosiośowa z centralnym ryzalitem z przedsionkiem i schodami; narożniki flankowane siedmioboczną oranżerią – od półd. i wieżą na rzucie koła – od półn.

Elewacja półn.-zach. ze skrzydłem, ośmioosiowa z parterowym ryzalitem o zaokrąglonej linii i zadaszonym tarasem, wspartym na kolumnach w porządku doryckim. W półd. elewacji skrzydła sześcioboczna klatka schodowa, nakryta dachem ostrosłupowym. W elewacjach pałacowych widoczne cechy neorenesansowe oraz szczególnie – w skrzydle półn.-zach. i oranżerii – modernistyczne.

⁶ B. Skaziński, Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/434/letter/G/location/93>

⁷ T. Witkowska, Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/448/letter/j/location/106>

Pałac, Rogi⁸ – wzniesiony w latach 1906-1913, jako letnia rezydencja lub zameczek myśliwski. Budynek eklektyczny, z elementami neoromańskimi i neorenesansowymi, nawiązujący do typu XIX-wiecznej rezydencji romantycznej z wieżą widokową.

W 1946 r. w pałacu organizowano kursy dla drwali, w latach 1947-1952 ośrodek wczasowy. W latach 1952-1976 własność Technikum Leśnego, następnie mieściło się tutaj prewentorium oraz dom pomocy społecznej dla dzieci upośledzonych. Od 1976 r. pełnił funkcję ośrodka szkoleniowo-wypoczynkowego Urzędu Wojewódzkiego i następnie Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wielkopolskim. Remont generalny w latach 1978-1979.

Budynek dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty czterosadowym dachem. Bryła rozczłonkowana wydanymi ryzalitami zamkniętymi różnokształtnymi szczytami, wieżyczkami, balkonami i lukarnami, z dominantą architektoniczną w postaci pięciokondygnacyjnej wieży – w pld.-wsch. narożniku, nakrytej wysokim dachem namiotowym. Oryginalny wystrój zachowany w pomieszczeniach parteru i większości sal piętra – głównie boazerie i sztukaterie stropów. Pomieszczenia reprezentacyjne (dawna sala balowa, dawny salon ogrodowy oraz ogromny reprezentacyjny hol) usytuowane są w trakcie zach. oraz w części pñ. pałacu.

5.3.5. Kościoły

Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej, Lubniewice – 2 poł. XIV w., 1664 r. – odbudowa po pożarze w 1648 r., 1882 r. – wieża neogotycka, obecne wyposażenie z XVII/XVIII w. Do 1945 r. ewangelicki, potem katolicki.

Kościół orientowany, na rzucie prostokąta, z węższym, półkolistym prezbiterium, nakryty trójspadowym, od wsch. przechodzącym dachem w wielospadowy dach nad prezbiterium. Ściany murowane z cegły, ujęte dwuuskokowymi szkarpami, przeprute ostrołucznymi oknami. W szczycie fasady podziały z tynkowanych blend. Neogotycka wieża odsunięta od fasady, ujęta parą prostokątnych, płasko nakrytych aneksów, wzniesiona na rzucie kwadratu, w górnych kondygnacjach wieloboczna, zwieńczona ostrosłupowym hełmem. Naroża ujęte wielouskokowymi szkarpami ze sterczynami w zwieńczeniu, ściany przeprute ostrołucznymi oknami z maswerkiem, dekorowane ceglanyymi fryzami.

Wnętrze hakowe, trójnawowe; nawy rozdzielone ceglanyimi filarami dźwigającymi, sklepienie krzyżowo-żebrowe.

Kościół ewangelicki, ob. katolicki pw. Serca Jezusowego, Glisno – katolicka świątynia w Gliśnie istniała na przełomie XIII/XIV w., obecny kościół wzniesiony w 1837 r. jako ewangelicki wg proj. Króla Friedricha Schinkla, na miejscu wcześniejszego kościoła szachulcowego z 1677. W 2001 r. remont dzwonnicy, latach 2006-2007 remont całego kościoła. Budynek klasycystyczny.

Kościół murowany, na rzucie prostokąta, nakryty dwuspadowym dachem, z wieżą na rzucie kwadratu, zwieńczoną niskim hełmem namiotowym. Elewacje dłuższe czteroosiowe, przeprute wysokimi oknami zamkniętymi łukiem pełnym, umieszczonymi w okrągłolucznych wnękach o profilowanych archiwoltach. Na wysokości nasady archiwolt – profilowany gzyms. W narożach szerokie pilastry wspierające szeroki, płaski fryz pod okapem dachu. Wysoki parter wieży zwieńczony gzymsem i szerokim okapem. Trzy górne kondygnacje wieży węższe, rozdzielone gzymсами, w górnych kondygnacjach przeprute arkadowymi triforiami zawierającymi okna i blendy oraz tarcze zegarowe.

Wnętrze salowe przykryte drewnianym stropem, okolone emporami wspartymi na kolumnach. Pierwotnie kościół wyposażony był w ambonę ołtarzową. Zachował się klasycystyczny ołtarz i prospekt organowy.

⁸M. Witka, Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lwkz.pl/monument/show/id/552/letter/R/location/28>

Kościół ewangelicki, ob. katolicki pw. MB Szkaplerznej, Jarnatów – wzniesiony w 1710 r., z drewnianą wieżyczką z 1770 r. Barokowy. W 1906 r. gruntownie remontowany.

Niewielki, murowany, tynkowany budynek na rzucie prostokąta, nakryty czterospadowym dachem z drewnianą wieżyczką zwieńczoną hełmem cebulastym rozmieszczoną niesymetrycznie, z kruchłą w fasadzie – na osi wieżyczki. Ściany przeprute dwupoziomowymi oknami zamkniętymi łukiem odcinkowym, ujętymi we wspólne obramienia; okna dolne znacznie niższe. Naroża ścian boniowane w tynku. Detal architektoniczny wypracowany w tynku.

Wnętrze salowe, z emporem w formie szczątkowe - empora organowa. Zachowany barokowy ołtarz.

5.3.6. Inne obiekty

Szkoła ob. ratusz – siedziba Urzędu Gminy, Lubniewice – murowany z cegły dwukondygnacyjny budynek z pocz. XX w. nakryty naczółkowym dachem, z wieżyczką zegarową w dachu, na osi siedmioosiowej fasady. Ściany przeprute obszernymi, trójdzielnymi oknami zamkniętymi łukiem odcinkowym. Kondygnacje rozdzielone gzymsem i ceglany fryz na tynkowanych płycinach. Nad oknami piętra gzyms nadokienny konturujący łuki okienne; pole nadokienne – do płaskiego tynkowanego fryzu na ceglanych kroksztynach – tynkowane. Wieżyczka na rzucie kwadratu, nakryta namiotowym dachem z wysuniętym okapem, w dolnej części ściany fasadowej poprzedzona trójkątnym szczytem ujętym w sterczyny, zwieńczonym sterczyną z tarczą zegara. Wnętrze szczytu tynkowane, z biforium, pod którym szeroki ażurowy fryz ceglany.

Dom mieszkalny, ob. księgarnia, Lubniewice – parterowy budynek z ok. 1871 r., w konstrukcji ryglowej z tynkowanym wypełnieniem, w części murowany, nakryty wysokim czterospadowym dachem z lekko wysuniętym okapem. Po kapitalnym remoncie.

Pastorówka, ob. plebania, Lubniewice – niewielki, parterowy, wysoko podpiwniczony budynek z k. XIX w., nakryty dachem naczółkowym. Na osi fasady dwukondygnacyjny pseudoryzalit, zwieńczony krenelażem. W jego ceglanej, dolnej kondygnacji zwieńczony gzymsem i fryzem – drzwi wejściowe, w górnej – arkadowe biforium i okulus. Cokół budynku licowany kamieniem, ściany tynkowane, detale (masywne łuki nadokienne, parapety, gzymsy o kroksztynach) oraz dolna kondygnacja ryzalitu – ceglane.

Wieża widokowa, Lubniewice – cylindryczna budowla z 1809 r., czterokondygnacyjna, zwieńczona stożkowym dachem. Ściany w dolnych kondygnacjach kamienne, w górnych – ceglane, okna ostrołuczne.

5.3.7. Zabytki techniki

Na terenie gminy występują następujące zabytki techniki:

- jazy na rzece Lubniewce, zbudowane między jeziorami Lubiąż i Krajnik oraz dalej, kamienne o wysokości 2,8 m, 1,5 m, i 1,0 m. Niegdyś te spiętrzenia wykorzystywane były do napędu kół młyńskich – w dawnych latach funkcjonowały przy Lubniewicach trzy młyny. Obecnie spiętrzenia wykorzystywane są do regulowania poziomu wód między ww. jeziorami;
- zespół tkalni w Świerczowie, 4 ćw. XIX w.;
- stary młyn na osiedlu Suszyce, Lubniewice;
- gorzelnia w Jarnatowie, k. XIX w.;
- gorzelnia w Glisnie, 4 ćw. XIX w.;
- wiadukt kolejowy między Lubniewicami a Jarnatowem, pocz. XX w.;
- kolejowa wieża ciśnień w Lubniewicach, 1909 r.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa. Niestety dziedzictwo niematerialne stosunkowo od niedawna podlega ochronie prawnej, stąd z reguły, w większości gmin nie prowadzono nad nim szczegółowych badań. Podobnie jest na terenie Gminy Lubniewice.

Współczesne społeczeństwo Gminy Lubniewice, podobnie jak na całym terenie ziem zachodnich, jest wypadkową mieszanek etnicznej i kulturowej, powstałej w efekcie wydarzeń historycznych. Region zamieszkują ludzie wywodzący się z różnych zakątków Europy i Polski. Dzisiejsi Lubuszanie to Polacy przesiedleni z Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej, Wielkopolanie, którzy przyjechali tu do pracy lub w poszukiwaniu nowego miejsca do życia: Ukraińcy przemieszczeni z Rzeszowszczyzny, Żydzi, Romowie, a także Niemcy, którzy zostali tu po II wojnie światowej. W rezultacie region lubuski stał się swoistym tygłem, w którym bardzo różniące się doświadczenia, przyzwyczajenia, tradycje, kultury, religie mieszają się, wytwarzając bardzo specyficzny klimat, charakteryzujący się tolerancją, poszanowaniem, życzliwością i przyjaznym stosunkiem do innych.

Powojenna polityka państwa, zmierzająca do zatarcia różnic poszczególnych mniejszości i narzucająca jednolity narodowy charakter, nie sprzyjała pielęgnowaniu tradycji i obyczajów przywiezionych ze stron rodzinnych, prowadząc do ich unifikacji. Czytelne jest to choćby w gwarze językowej czy kultywowaniu obrzędowości katolickiej charakterystycznej dla całych ziem zachodnich.

Gwary powojennych osadników nawarstwiały się na gwary ludności autochtonicznej i mieszały się ze sobą. Doprowadziło to do powstania dialektów mieszanych, w następnym etapie – do integracji językowej. W wyniku procesu integracji językowej powstała polszczyzna ogólna z minimalnymi elementami gwarowymi różnej genezy, w zależności od pochodzenia jej użytkowników.

Podobnie obrzędowość, która po przejściu procesów integracyjnych, obejmuje uczestnictwo w świątach roku liturgicznego (Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie i inne) i związane z tym zwyczaje (np. dożynki, kolędnicy, topienie marzanny, etc.), dbałość o miejsca kultu (kościół, nagrobki na cmentarzach) czy zwyczaj pielgrzymowania do wielu sanktuariów. Z obrządkami kościelnymi wiąże się również uroczystości patriotyczne, które zwykle posiadają oprawę religijną.

Od dwudziestu lat, w związku z transformacją ustrojową, następują dynamiczne procesy społeczne, które można nazwać transformacją kulturową. Społeczeństwo ponownie się definiuje i kształtuje swoją tożsamość w oparciu o nowe tendencje: zwrot ku historii miejsca zamieszkania i postrzeganie go, jako małej ojczyzny. Proces ten podlega badaniom naukowym.

Ofertę kulturalno-edukacyjną zabezpiecza Gminny Ośrodek Kultury „Pod Morwą” (GOK), którego podmioty realizujące zadania z zakresu działalności kulturowej usytuowane są w Lubniewicach, Jarnatowie, Gliśnie, Świerczowie. Jednostki zajmują się m.in.: działalnością edukacyjną realizowaną przez sztukę, organizacją wydarzeń kultury, promowaniem lokalnej kultury, tworzeniem inicjatyw aktywizujących dzieci i młodzież, udostępnianiem wartości kulturowych, prowadzeniem warsztatów oraz rozwijaniem talentów.

Dodatkowo na terenie Gminy Lubniewice działa szereg organizacji społecznych oddolnie propagujących dziedzictwo kulturowe. Są to Rady Kościelne, Rady Sołeckie, Koła Gospodyń Wiejskich

(Glisno, Jarnatów), chór „Pokolenia” z Glisna. Zrzeszone w nich osoby organizują cały szereg imprez bazujących na zachowanych zwyczajach ludowych, m.in.: wiejskie spotkania opłatkowe, przeglądy pieśni patriotycznych i wojskowych, odpusty i uroczystości kościelne, podtrzymywanie tradycji świątecznych: kolędowanie, pisanki, palmy wielkanocne, wspólne śpiewanie kolęd, dożynki etc.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Lubniewice nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Lubniewice znajduje się 28 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 2), w tym 14 stanowisk archeologicznych. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Lubniewice

LP.	ADRES	OBIEKT	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Glisno	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. pw. Najświętszego Serca Jezusowego	567 z dnia 30.05.1963 r. KOK-I-61/76 z dnia 28.10.1976 r.
2	Glisno	zespół pałacowy: – pałac barokowy – oficyna – park krajobrazowy – sztuczna ruina – mauzoleum	125 z dnia 30.07.1958 r. KOK-I-13/76 z dnia 22.10.1976 r.
3	Glisno	park dworski	A 6 z dnia 20.07.1948 r.
4	Jarnatów	kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. pw. MB Szkaplerznej	981 z dnia 09.03.1964 r. KOK-I-185/76 z dnia 30.11.1976 r. L-429/A z dnia 30.05.2011 r.
5	Jarnatów	cmentarz katolicki (nowy)	A 7 z dnia 20.07.1948 r.
6	Jarnatów	pałac	KOK-I-340/90 z dnia 31.12.1990 r.
7	Jarnatów	założenie pałacowo-parkowe	KOK-I-350/91 z dnia

			30.01.1991 r.
8	Jarnatów	park dworski i aleja dębowa	A 8 z dnia 20.07.1948 r.
9	Lubniewice, ul. Bohaterów Stalingradu 35, ob. Jana Pawła II 2	chata	KOK-I-336/90 z dnia 31.12.1990 r.
10	Lubniewice	kościół par. pw. MB Różańcowej	214 z dnia 27.03.1961 r. KOK-I-29/76 z dnia 23.10.1976 r.
11	Lubniewice	Stary zamek	KOK-I-326/90 z dnia 10.12.1990 r.
12	Lubniewice	Nowy zamek	KOK-I-327/90 z dnia 10.12.1990 r.
13	Lubniewice	park zamkowy	KOK-I-375/91 z dnia 12.11.1991 r.
14	Rogi	pałac	KOK-I-254/79 z dnia 27.04.1979 r.
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE			
15	Glisno	Stanowisko archeologiczne nr 2/55, AZP 50-11	50/Ar z dnia 15.03.1968 r. KOK-I-314/83 z dnia 14.01.1983 r. L-40/C z dnia 05.05.2004 r.
16	Glisno	Stanowisko archeologiczne nr 6/26, AZP 50-11	KZA-I-V -60/68 z dnia 01.12.1968 r. L-80/C z dnia 25.04.2005 r. (d. Lubniewice 6)
17	Glisno	Stanowisko archeologiczne nr 7/27, AZP 50-11	KZA-I-V-63/68 z dnia 01.12.1968 r. (d. Lubniewice 7)
18	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 21/25, AZP 50-12	38/67 z dnia 17.03.1967 r.
19	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 1/30, AZP 50-12	KZA-I-V-61/68 z dnia 01.12.1968 r.
20	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 2/23, AZP 50-12	KZA-I-V-59/68 z dnia 01.12.1968 r.
21	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 3/31, AZP 50-12	KZA-I-V-58/68 z dnia 01.12.1968 r. L-76/C z dnia 21.04.2005 r.
22	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 4/24, AZP 50-12	KZA-I-V-54/68 z dnia 01.12.1968 r. L-77/C z dnia 21.04.2005 r.
23	Mała Wyspa	Stanowisko archeologiczne nr 10/19, AZP 50-12	KZA-I/42/67 z dnia 17.03.1967 r. (d. Lubniewice 9)
24	Duża Wyspa	Stanowisko archeologiczne nr 9/1, AZP 49-11	KZA-I/41/67 z dnia 17.03.1967 r. L-67/C z dnia 27.07.2005 r. (d. Lubniewice 10)
25	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 13/26, AZP 50-12	KZA-I-V-55/68 z dnia 01.12.1968 r.
26	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 17/18, AZP 49-12	KZA-I-V-62/68 z dnia 01.12.1968 r. L-78/C z dnia 21.04.2005 r.
27	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 19/17, AZP 49-12	KZA-I-V-56/68 z dnia 01.12.1968 r.
28	Lubniewice	Stanowisko archeologiczne nr 20/16, AZP 49-12	KZA-I-V-57/68 z dnia 01.12.1968 r. L-79/C z dnia 21.04.2005 r.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujące historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Na terenie Gminy Lubniewice znajdują się zabytki ruchome. Część z nich została objęta ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa lubuskiego. Głównie stanowią one wyposażenie kościołów. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Więcej informacji można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Zielonej Górze Delegatura w Gorzowie Wielkopolskim.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP Gminy Lubniewice jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Wykaz obowiązujących MPZP przedstawiono poniżej, w Tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Lubniewice

LP.	NAZWA	POW. (ha)	UCHWAŁA
1	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Lubniewice w obrębie Rogi	0.11	IV/11/98
2	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Lubniewice w obrębie Glisno	1.22	IV/105/2000
3	w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Lubniewice w obrębie Glisno (gazociąg wysokiego ciśnienia Skwierzyna - Bledzew - Lubniewice - Sulęcín	73.31	XXIV/177/2001
4	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Lubniewice – gazociąg wysokiego i średniego ciśnienia	46.97	XXVIII/234/2010
5	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lubniewice w obrębie Glisno w rejonie jez. Lubniewsko	3.46	XXI/151/2012
6	w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie cmentarza przy ul. Świerczewskiego w Lubniewicach	1.63	XXVIII/198/2013
7	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lubniewice dla terenu położonego w Jarnatowie, nr ewidencyjny działki 133	19.6	XXVIII/199/2013
8	w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego pomiędzy ulicami Leśną i Gorzowską w Lubniewicach	7.03	XXIX/208/2013
9	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego przy skrzyżowaniu dróg krajowych nr 22 i nr 24 w obrębie Rogi	6.14	XI/78/2015
10	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Lubniewice dla terenów położonych w rejonie Jeziora Lubiąż	164.29	XI/79/2015
11	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w rejonie skrzyżowania drogi wojewódzkiej i powiatowej w miejscowości Glisno w gminie Lubniewice	1.11	XXIII/145/2020
12	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla założenia pałacowego w miejscowości Rogi	33.74	XLI/257/2022
13	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w rejonie jez. Lubniewsko w obrębie Glisno w gminie Lubniewice	1.16	XLI/258/2022
14	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru nad Jeziorem Lubniewsko	16.28	XLII/267/2023

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2021 r., poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy o ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Lubniewice została opracowana w grudniu 2013 r. i przyjęta Zarządzeniem nr 99/2013 Burmistrza Lubniewic z dnia 15 marca 2013 r. Z gminnej ewidencji zabytków wyłączono 4 obiekty:

- Zarządzenie Nr 30/W/2015 Burmistrza Lubniewic z dnia 26 października 2015 r. w sprawie wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków dla Miasta i Gminy Lubniewice kart adresowych.
- Zarządzenie Nr 160/2107 Burmistrza Lubniewic z dnia 14 marca 2017 r. w sprawie wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków dla Miasta i Gminy Lubniewice karty adresowej.
- Zarządzenie Nr 27/2019 Burmistrza Lubniewic z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków dla Miasta i Gminy Lubniewice karty adresowej.
- Zawiadomienie z dnia 10.01.2023 r. o wyłączeniu karty ewidencyjnej zabytku z Gminnej Ewidencji Zabytków - dom mieszkalny na dz. 37, obręb Lubniewice.

Wykaz obiektów dołączono do GPOnZ – Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2 (stanowiska archeologiczne).

Obecnie Gmina Lubniewice jest w trakcie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków. Ewidencja zostanie opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

Gmina Lubniewice jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 6 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 4 obiekty wpisane jest do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 4).

Tabela nr 4. Wykaz obiektów zabytków, których Gmina Lubniewice jest właścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Glisno		park przypałacowy
2	Jarnatów		cmentarz katolicki (nowy)
3	Jarnatów		aleja Dębowa
4	Lubniewice		część parku przypałacowego
5	Lubniewice	dz. nr 272/39	plaża Miejska
6	Lubniewice	dz. nr 369	park Miłości

* na niebiesko zaznaczono obiekty wpisane do rejestru zabytków

Gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 5 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Lubniewice.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY LUBNIEWICE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• opracowana gminna ewidencja zabytków; • Stary i Nowy zamek z zabytkowym Parkiem Miłości im. Dr Michaliny Wisłockiej – wizytówka gminy; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; • dofinansowanie zabytków poprzez przyznawanie dotacji zgodnie z uchwałą w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków; • aktywna działalność Gminnego Domu Kultury „Pod Morwą”; • przez gminę przebiegają liczne szlaki turystyczne, piesze, rowerowe i wodne; • tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody – Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Uroczysko Lubniewsko”, Rezerwat przyrody „Janie im. Włodzimierza Korsaka”, Obszar chronionego krajobrazu „Pojezierze Lubniewicko-Sulęcińskie”, pomniki przyrody oraz użytek ekologiczny – Olszynowe Bagno.	• stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych); • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków.

SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • rozbudowa ścieżek i tras rowerowych; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	• brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Lubniewice. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Lubniewice na lata 2017-2020 (Tabela nr 6). Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy Lubniewice.

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca zachowaniu dziedzictwa architektonicznego i kulturowego.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Lubniewice

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy Lubniewice		
Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność kulturową regionu przez wykorzystanie wielokulturowości regionu, propagowanie zwyczajów, gwar i wyrobów artystycznych poszczególnych grup społecznych dawnych i obecnych.	Jakie działania podjęto, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków
	Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć związanych z promowaniem walorów historycznych, etnograficznych i zwyczajowych gminy, np. organizowanie corocznych wydarzeń.	
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Umieszczenie w widocznym miejscu tablic informacyjnych przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytków.	Czy i gdzie umieszczono tablice
	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy (Tabela nr 4).	Czy pozyskano środki, z jakich środków, na jakie obiekty, zakres prac
	Kontynuacja w udzielaniu dotacji zgodnie z obowiązującą uchwałą w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyznanych dotacji, ilość przyznanych dotacji, na jakie obiekty, zakres prac
	Realizacja zadań własnych Gminy Lubniewice z w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością (Tabela nr 4).	Co zrealizowano, zakres działań, wartość inwestycji, czy pozyskano dofinansowanie/dotacje
	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miejskiej.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	Czy i jakie zapisy wprowadzono, zmieniono, dla jakich obiektów
	Oznaczenie obiektów zabytkowych, cmentarzy oraz pomników przyrody w terenie poprzez umieszczenie tablic zawierających najważniejsze informacje o obiekcie.	Ilość oznakowanych obiektów, ilość zamieszczonych tablic
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych parków oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, gdzie, wartość przeznaczonych środków
Dokumentacja dziedzictwa kulturowego	Coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano, aktualizowano Plan
	Opracowanie kart stanowisk archeologicznych gminnej ewidencji zabytków.	Czy opracowano karty, czy przyjęto zarządzeniem
	Wykonanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków.	Czy opracowano karty, czy przyjęto zarządzeniem, czy wykreślono obiekty

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca zachowaniu dziedzictwa architektonicznego i kulturowego.		
Zwiększenie świadomości kulturowej wśród dzieci i młodzieży przez jej włączenie w różne formy aktywności	Organizacja konkursów historycznych, wydarzeń w oparciu o lokalne dziedzictwo kulturowe.	Ilość zorganizowanych konkursów, ich tematyka, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów we ścisłej współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury „Pod Morwą” oraz ze stowarzyszeniami, z sołectwami, parafiami, kołami gospodyń wiejskich, skansenem i tym podobnymi.	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano
	Organizacja wycieczek krajoznawczych, rowerowych po najciekawszych miejscach gminy.	
Tworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Wsparcie merytoryczne w celu opracowania tablic informacyjnych zawierających podstawowe informacje na temat najbardziej wartościowych zabytków rejestrowych, które zamieszczone zostaną na zewnątrz obiektów.	Ile tablic umieszczono, gdzie, wartość przeznaczonych środków
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
Promocja historii i dziedzictwa kulturowego	Opracowanie ulotek promujących zabytki gminy (również w formie edukacyjnej).	Czy opracowano, ilość wydanych pozycji, z kim współpracowano, wartość przeznaczonych środków
	Poszerzenie działań informacyjnych o kulturze regionu, włączenie edukacji historyczno-kulturowej o zabytkach i spuściźnie gminy do programów nauczania i innych form pracy z uczniem.	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Lubniewice),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Lubniewice dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Lubniewice,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź

organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – udzielane są na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z przepisami wykonawczymi do ww. ustawy, tj.: w rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wnioski o dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone, składa się do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona. Wnioski o dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku, składa się do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu województwa lubuskiego – zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa lubuskiego określone zostały w Uchwale Nr XXXI/296/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 22 października 2012 r. oraz Uchwale Nr XL/610/17 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2017 r. zmieniającej uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa lubuskiego (Dz. U. z 2017 r., poz. 2806 – witryna internetowa: www.lubuskie.pl).

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatu Sulęcińskiego – przyznawane są zgodnie z podjętą Uchwałą Nr Uchwała nr XXXVIII/213/21 Rady Powiatu Sulęcińskiego z dnia 30 listopada 2021 r., z budżetu Powiatu Sulęcińskiego mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, znajdującym się na obszarze Powiatu Sulęcińskiego.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Lubniewice – reguluje Uchwała Nr XLIII/281/2023 Rady Miejskiej w Lubniewicach z dnia 20 lutego 2023 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków miasta i gminy Lubniewice. Kompletne wnioski o dotację kieruje się do Burmistrza Lubniewic w terminie do 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest rządowym programem, który oferuje jednostkom samorządu terytorialnego możliwość wsparcia zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dofinansowane z programu może być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się z ewidencji zabytków, a także na udzielenie przez jednostkę samorządu terytorialnego dotacji o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podmiotowi trzeciemu z zachowaniem przepisów prawa regulujących przekazywanie takich dotacji.

Każdy samorząd może złożyć maksymalnie 10 wniosków w trzech kategoriach: do 150.000,00 zł, do 500.000,00 zł i do 3.500.000,00 zł.

Dofinansowane może być przyznane w wysokości maksymalnie 98 % wartości inwestycji.

Pełne informacje dotyczące naboru wniosków do programu wraz z instrukcją i ogłoszeniem o naborze znajdują się na stronie Banku Gospodarstwa Krajowego.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Lubniewicach
11. Materiały konserwatorskie udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze, Delegatura w Gorzowie Wielkopolskim
12. Zabytki północnej części województwa lubuskiego, praca zbiorowa, red.: J. Lewczuk i B. Skaziński, Gorzów Wlkp. – Zielona Góra, 2004
13. Ziemia Lubuska, praca zbiorowa, red.: M. Szczaniecki i St. Zajchowskaj, Poznań 1950
14. S. Zajchowska, Środowisko Geograficzne, /w:/ Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą, Tom 1, Ziemia Lubuska, Nowa Marchia, Wielkopolska, red.: Z. Kaczmarczyk i A. Wędzki, Zielona Góra, 1967 r.
15. M. E. Drozdek, Zabytkowe parki województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lw kz.pl/monumentcategory/show/id/7/letter/P>
16. A. Kirkor-Skowron, Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, źródło: <http://www.lw kz.pl/monumentcategory/show/id/4/letter/%C5%9A>
17. J. Spors. Przynależność administracyjna ziem nad środkową Odrą i dolną Wartą w XII i 1. połowie XIII w., /w:/ Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka”, 1/1986
18. B.von Campe, Lubniewice. z serii „Zamki i ogrody Nowej Marchii”g4
19. www.nid.pl
20. www.nimoz.pl
21. www.zabytek.pl
22. www.stat.gov.pl/gus
23. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Wykaz cmentarzy i miejsc pocmentarnych na terenie Gminy Lubniewice
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Lubniewice
3. Tabela nr 3. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Lubniewice
4. Tabela nr 4. Wykaz obiektów zabytków, których Gmina Lubniewice jest właścicielem
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT
6. Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Lubniewice

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Spis obiektów wpisanych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Lubniewice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	REJESTR ZABYTKÓW
1	Glisno	1	dom	
2	Glisno	2	dom	
3	Glisno	3	dom	
4	Glisno	5	dom	
5	Glisno	6	dom	
6	Glisno	7	dom	
7	Glisno	8	dom	
8	Glisno	9	dom	
9	Glisno	12	dom	
10	Glisno	13	dom	
11	Glisno	16	dom	
12	Glisno	18	dom	
13	Glisno	19	dom	
14	Glisno	23	szkoła, ob. dom	
15	Glisno	30	dom	
16	Glisno	39	dom	
17	Glisno	40	dom	
18	Glisno	41	dom parafialny ewangelicki, ob. dom	
19	Glisno	45	dom	
20	Glisno	47	dom	
21	Glisno	50	dom	
22	Glisno	52	dom	
23	Glisno	71	dom	
24	Glisno	75	dom	
25	Glisno	77	stajnia i kuźnia z podwórza wschodniego, ob. OSP i magazyny	
26	Glisno	90	dom	
27	Glisno	92	dom	
28	Glisno	93	dom	
29	Glisno	104	dom	
30	Glisno	107-107a	dom	
31	Glisno	114	dom	
32	Glisno	116	dom	
33	Glisno	117	leśniczówka, ob. dom	
34	Glisno	122/4	pałac	Rejestr zabytków: nr KOK-I-540/63 z dnia 30.05.1963 r. nr KOK-I- 13/76 z dnia 28.10.1976 r.
35	Glisno	122/4	park krajobrazowy w zespole pałacowym	Rejestr zabytków nr A 6 z dnia 20.07.1948 r.
36	Glisno	122/4	zespół pałacowy	Rejestr zabytków: nr 125 z dnia 30.07.1958 r., nr 566 z dnia 30.05.1963 r., nr 13/76 z dnia 22.10.1976 r.
37	Glisno	122/5-122/6	oficyna w zespole pałacowym	Rejestr zabytków: nr KOK-I-540/63 z dnia 30.05.1963 r. nr KOK-I- 13/76 z dnia 28.10.1976 r.
38	Glisno	122/7	pensjonat, oficyna z podwórza wschodniego, ob. dom	
39	Glisno	122/7	stodoła z podwórza wschodniego	

LP.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	REJESTR ZABYTEKÓW
40	Glisno	122/8	dom włodarza	
41	Glisno	122/9	dom ogrodnika i oranżeria, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy	
42	Glisno	125	rybakówka, ob. dom	
43	Glisno	obok nr 85	kostnica	
44	Glisno		chlewnia w zespole folwarcznym	
45	Glisno		gorzelnia w zespole folwarcznym	
46	Glisno		mauzoleum Wartenbergów w parku	Rejestr zabytków: nr KOK-I-540/63 z dnia 30.05.1963 r. nr KOK-I- 13/76 z dnia 28.10.1976 r.
47	Glisno		obora w zespole folwarcznym	
48	Glisno		stajnia w zespole folwarcznym	
49	Glisno		stodoła w zespole folwarcznym	
50	Glisno		sztuczna ruina w parku	Rejestr zabytków: nr KOK-I-540/63 z dnia 30.05.1963 r. nr KOK-I- 13/76 z dnia 28.10.1976 r.
51	Glisno		cmentarz komunalny	
52	Glisno		cmentarz przykościelny	
53	Glisno		kościół ewangelicki, ob. filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	Rejestr zabytków: nr 567 z dnia 30.05.1963 r., nr 61/76 z dnia 28.10.1976 r.
54	Glisno		układ ruralistyczny wsi	
55	Jarnatów	1	cmentarz przykościelny	
56	Jarnatów	1	kościół ewangelicki, ob. filialny, rzymsko-katolicki, pw. Matki Boskiej Szkaplerznej	Rejestr zabytków: nr 981 z dnia 09.03.1964 r. nr KOK-I-185/76 z dnia 30.11.1976 r. nr L-429/A z dnia 30.05.2011 r.
57	Jarnatów	3	budynek gospodarski	
58	Jarnatów	4	dom	
59	Jarnatów	7	dom	
60	Jarnatów	20	dom	
61	Jarnatów	28	dom	
62	Jarnatów	29	sala wiejska	
63	Jarnatów	31	dom	
64	Jarnatów	37/1	czworak	
65	Jarnatów	37/3	czworak	
66	Jarnatów	37/4	czworak	
67	Jarnatów	37/5	czworak	
68	Jarnatów	37/10	oficyna przy pałacu	
69	Jarnatów		pałac	Rejestr zabytków nr KOK-I-340/90 z dnia 31.12.1990 r.
70	Jarnatów		park pałacowy i aleja dębowa w zespole pałacowym	Rejestr zabytków nr A/8 z dnia 20. 07.1948 r.
71	Jarnatów		założenia pałacowo-parkowe	Rejestr zabytków nr KOK-I-350/91 z dnia 30.01.1991 r.
72	Jarnatów		brama w zespole pałacowym	
73	Jarnatów		budynek bramny w zespole pałacowym	Rejestr zabytków nr KOK-i-350/9173 z dnia 20.01.1991 r.
74	Jarnatów		gorzelnia w zespole folwarcznym	
75	Jarnatów		kuźnia w zespole folwarcznym	
76	Jarnatów		obora w zespole folwarcznym	
77	Jarnatów		spichlerz w zespole folwarcznym	
78	Jarnatów		stodoła w zespole folwarcznym	

LP.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	REJESTR ZABYTEKÓW
79	Jarnatów		cmntarz komunalny	Rejestr zabytków nr A/7 z dnia 20. 07.1948 r.
80	Jarnatów		mauzoleum rodziny Sommingen	
81	Jarnatów		cmntarz ewangelicki	
82	Jarnatów	Lubniewice - Jarnatów	wiadukt kolejowy	
83	Jarnatów		układ ruralistyczny wsi	
84	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/1	budynek inwentarski i dom w zespole folwarcznym	
85	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/8	młynarzówka, ob. dom	
86	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/10	obora w zespole folwarcznym	
87	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/10	spichlerz w zespole folwarcznym	
88	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/10	stajnia w zespole folwarcznym	
89	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/10	stodoła w zespole folwarcznym	
90	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/10	wozownia w zespole folwarcznym	
91	Lubniewice	Osiedle Suszyce nr 12/10	folwark, zabudowania	
92	Lubniewice	Osiedle Świerczów 2/3	dom w zespole dawnej fabryki jedwabiu	
93	Lubniewice	Osiedle Świerczów 2/4	dom	
94	Lubniewice	Osiedle Świerczów 2/4	stajnia	
95	Lubniewice	Osiedle Świerczów 2/4	stodoła	
96	Lubniewice	Osiedle Świerczów 3-3 A	dom wielorodzinny i administracyjny w zespole dawnej fabryki jedwabiu	
97	Lubniewice	Osiedle Świerczów 4	dom wielorodzinny w zespole dawnej fabryki jedwabiu	
98	Lubniewice	Osiedle Świerczów 5	dom wielorodzinny w zespole dawnej fabryki jedwabiu	
99	Lubniewice	Osiedle Świerczów 6	dom	
100	Lubniewice	Osiedle Świerczów	budynek administracyjno - produkcyjny w zespole dawnej fabryki jedwabiu	
101	Lubniewice	Osiedle Świerczów	budynek tkalni szedowej w zespole dawnej fabryki jedwabiu	
102	Lubniewice	Osiedle Świerczów	kotłownia z kominem w zespole dawnej fabryki jedwabiu	
103	Lubniewice	Osiedle Świerczów	zespół zabudowy dawnej fabryki jedwabiu	Rejestr zabytków nr L-793/A z dnia 8.06.2018 r.
104	Lubniewice	Osiedle Trzcince 1	rządówka, ob. dom	
105	Lubniewice	Osiedle Trzcince 4	czworak	
106	Lubniewice	Osiedle Trzcince 7	czworak	
107	Lubniewice	Osiedle Trzcince	obora i stajnia w zespole folwarcznym	
108	Lubniewice	Osiedle Trzcince	zespół folwarczy	
109	Lubniewice		układ urbanistyczny miasta	
110	Lubniewice	Gorzowska 3	dom	
111	Lubniewice	Gorzowska 5	dom	
112	Lubniewice	Gorzowska 7	dom	
113	Lubniewice	Gorzowska 11/11A	dom	
114	Lubniewice	Gorzowska 13	dom	
115	Lubniewice	Gorzowska 14	dom	
116	Lubniewice	Gorzowska 15	dom	
117	Lubniewice	Gorzowska 16	dom	
118	Lubniewice	Gorzowska 18	dom	
119	Lubniewice	Gorzowska 19	dom	
120	Lubniewice	Gorzowska 20	dom	
121	Lubniewice	Gorzowska 22	dom	
122	Lubniewice	Gorzowska 23	dom	
123	Lubniewice	Gorzowska 24	dom	
124	Lubniewice	Gorzowska 25	dom	

LP.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	REJESTR ZABYTKÓW
125	Lubniewice	Jana Pawła II 2, d. Bohaterów Stalingradu nr 35	chata	Rejestr zabytków nr KOK-I-336/90 z dnia 31.12.1990 r.
126	Lubniewice	Jana Pawła II 5, d. Bohaterów Stalingradu nr 44	dom	
127	Lubniewice	Jana Pawła II 12, d. Bohaterów Stalingradu	dom	
128	Lubniewice	Jana Pawła II 13, d. Bohaterów Stalingradu nr 43	dom	
129	Lubniewice	Jana Pawła II 15, d. Bohaterów Stalingradu nr 42	dom	
130	Lubniewice	Jana Pawła II 22, d. Bohaterów Stalingradu nr 19	dom	
131	Lubniewice	Jana Pawła II 25, d. Bohaterów Stalingradu nr 36	dom	
132	Lubniewice	Jana Pawła II 27, d. Bohaterów Stalingradu nr 37	dom	
133	Lubniewice	Jana Pawła II 30, d. Bohaterów Stalingradu nr 37	pocztą	
134	Lubniewice	Jana Pawła II 35, d. Bohaterów Stalingradu nr 32	dom	
135	Lubniewice	Jana Pawła II 39, d. Bohaterów Stalingradu nr 28	dom	
136	Lubniewice	Jana Pawła II 40, d. Bohaterów Stalingradu nr 7	dom	
137	Lubniewice	Jana Pawła II 43, d. Bohaterów Stalingradu nr 24	dom	
138	Lubniewice	Jana Pawła II 45, d. Bohaterów Stalingradu nr 22	dom	
139	Lubniewice	Jana Pawła II 48, d. Bohaterów Stalingradu nr 5	dom	
140	Lubniewice	Jana Pawła II 50, d. Bohaterów Stalingradu nr 53	dom	
141	Lubniewice	Jana Pawła II 51, d. Bohaterów Stalingradu nr 16	ratusz, ob. Urząd Miejski	
142	Lubniewice	Jana Pawła II 63/65, d. Bohaterów Stalingradu nr 14	dom	
143	Lubniewice	Jana Pawła II 67/69, d. Bohaterów Stalingradu nr 12	dom	
144	Lubniewice	Jana Pawła II	cmentarz ewangelicki, ob. Park Europejski	
145	Lubniewice	Krótką 3	dom	
146	Lubniewice	Ogrodowa 8	dom	
147	Lubniewice	Ogrodowa 12	dom	
148	Lubniewice	Osadników Wojskowych 1	dom	
149	Lubniewice	Osadników Wojskowych 2	dom	
150	Lubniewice	Osadników Wojskowych 3	dom	
151	Lubniewice	Osadników Wojskowych 4	dom	
152	Lubniewice	Osadników Wojskowych 6	dom	
153	Lubniewice	Osadników Wojskowych 7	dom	
154	Lubniewice	Osadników Wojskowych 8	dom	
155	Lubniewice	Osadników Wojskowych 9	dom	
156	Lubniewice	Osadników Wojskowych 10	dom	
157	Lubniewice	Osadników Wojskowych 11	kościół parafialny, rzymskokatolicki p.w. Matki Bożej Różańcowej	Rejestr zabytków nr 24 z dnia 27.03.1961 r., nr KOK-I-29/76 z dnia 23.10.1976 r
158	Lubniewice	Osadników Wojskowych 11	pastorówka, ob. plebania	
159	Lubniewice	Osadników Wojskowych 11	cmentarz przykościelny	
160	Lubniewice	Osadników Wojskowych 12	dom	
161	Lubniewice	Osadników Wojskowych 14	dom	

LP.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	REJESTR ZABYTEKÓW
162	Lubniewice	Osadników Wojskowych 16	dom	
163	Lubniewice	Osadników Wojskowych 20	dom	
164	Lubniewice	Osadników Wojskowych 21	dom	
165	Lubniewice	Osadników Wojskowych 22	dom	
166	Lubniewice	Osadników Wojskowych 23	dom	
167	Lubniewice	Osadników Wojskowych 26	dom	
168	Lubniewice	Osadników Wojskowych 27	dom	
169	Lubniewice	Osadników Wojskowych 31	dom	
170	Lubniewice	Osadników Wojskowych 32	dom	
171	Lubniewice	Osadników Wojskowych 33	dom	
172	Lubniewice	Plac Wolności 2	dom	
173	Lubniewice	Plac Wolności 3	dom i sklep	
174	Lubniewice	Plac Wolności 6	dom	
175	Lubniewice	Plac Wolności 8	dom, ob. restauracja	
176	Lubniewice	Skwierzyńska 4	dom	
177	Lubniewice	Skwierzyńska 6	dom, ob. restauracja	
178	Lubniewice	Skwierzyńska 7	dom	
179	Lubniewice	Skwierzyńska 8	dom	
180	Lubniewice	Skwierzyńska 9	dom	
181	Lubniewice	Skwierzyńska 10	dom	
182	Lubniewice	Skwierzyńska 12	dom	
183	Lubniewice	Skwierzyńska 16	dom	
184	Lubniewice	Skwierzyńska 17	dom	
185	Lubniewice	Skwierzyńska 18	dom	
186	Lubniewice	Skwierzyńska 19	dom	
187	Lubniewice	Skwierzyńska	bazanciarnia na terenie założenia rezydencjonalnego	Rejestr zabytków nr L-758/A z dnia 31.05.2017 r.
188	Lubniewice	Skwierzyńska	pałac, tzw. stary zamek	Rejestr zabytków nr KOK-I-326/90 z dnia 10.12.1990 r.
189	Lubniewice	Sosnowa 1	baszta widokowa	
190	Lubniewice	Spacerowa	cmentarz komunalny	
191	Lubniewice	Sulęcińska 17	dworzec kolejowy, ob. dom	
192	Lubniewice	Sulęcińska	kolejowa wieża ciśnień	
193	Lubniewice	Zamkowa 1	dom	
194	Lubniewice	Zamkowa 2	dom	
195	Lubniewice	Zamkowa 2	stodoła	
196	Lubniewice	Zamkowa 4	dom	
197	Lubniewice	Zamkowa	brama wjazdowa do parku w zespole pałacowym	
198	Lubniewice	Zamkowa	kordegarda na terenie założenia rezydencjonalnego	Rejestr zabytków nr L/757/A z dnia 31.05.2017 r.
199	Lubniewice	Zamkowa	pałac, tzw. nowy zamek	Rejestr zabytków nr KOK-I-3127/90 z dnia 10.12.1990 r.
200	Lubniewice	Zamkowa	park zamkowy	Rejestr zabytków nr KOK-I-375/91 z dnia 12.11.1991 r.
201	Rogi	1	dom	
202	Rogi	11a	młyn wodny i dom	
203	Rogi	15, 15a-b	zespół folwarczny	
204	Rogi	15	rządówka, ob. dom	
205	Rogi	16c-d-e	zespół folwarczny	Rejestr zabytków nr L-797/A z dnia 15.06.2018 r.
206	Rogi	16c-e	oficyna w zespole folwarcznym, ob. dom	
207	Rogi	16d	stajnia i wozownia w zespole folwarcznym, ob. budynek gospodarczy	
208	Rogi	16d	stajnia w zespole folwarcznym, ob. dom	
209	Rogi		cmentarz ewangelicki	

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	REJESTR ZABYTKÓW
210	Rogi		cmentarz rodowy	
211	Rogi		pałac	Rejestr zabytków nr KOK-I-254/79 z dnia 27.04.1979 r.
212	Rogi		park pałacowy	Rejestr zabytków nr L-806/A z dnia 13.09.2018 r.
213	Sobieraj	1, 2, 3	zespół folwarczny	

Załącznik nr 2. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków położonych na terenie Gminy Lubniewice

AZP	MIEJSCOWOŚĆ	NR STAN. W MIEJS.	NR STAN. NA OB.	TYP STANOWISKA	CHRONOLOGIA	NR REJESTRU ZABYTKÓW	UWAGI
48-11	Rogi	1	36	osada/ ślad osadniczy	WŚ/ MN, NOW		
48-11	Rogi	2	37	ślad osadniczy	ST		
48-11	Rogi	3	38	ślad osadniczy	ST, NOW		
48-11	Rogi	4	39	ślad osadniczy	ST		
48-11	Rogi	7	44	skarb (naszyjnik)	EB		2017
49-11	Jarnatów	12	2	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	WŚ/ XV-XVIII w.		
49-11	Jarnatów	13	3	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	EK, PŚ/ XVI-XVIII w.		
49-11	Jarnatów	-	4	?	KŁ- Ha		archiwalne
49-11	Lubniewice	9	1	grodzisko/ osada przyrodowa/ ślad osadniczy	X-XII w/ X-XII w./ XIII-XIV w.	rej.zab. 41/67, L-67/C	archiwalne+lok.
49-12	Lubniewice	16	19	osada?	KŁ, ŚR		archiwalne
49-12	Lubniewice	17	18	osada	KŁ (V OEB-Ha)	rej.zab. Nr 62/68	archiwalne+lok.?
49-12	Lubniewice	18	3	osada, punkt osadniczy	KŁ?/XIII-XIV w., XVI-XVIII w.		archiwalne+lok.
49-12	Lubniewice	19	17	osada?	KŁ, ŚR	rej.zab. Nr 56/68	archiwalne+lok.?
49-12	Lubniewice	20	16	osada	KŁ	rej.zab. nr 57/68	archiwalne+lok.?
49-12	Lubniewice	31	1	punkt osadniczy	XVI-XVIII w.		
49-12	Lubniewice	32	2	punkt osadniczy	XV-XVII w.		
49-12	Lubniewice	33	4	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	EK/ XVI-XVIII w.		
49-12	Lubniewice	34	5	punkt osadniczy	XVI-XVIII w.		
49-12	Lubniewice	35	6	punkt osadniczy	KJ (późny La - wczesny OWR)		
49-12	Lubniewice	36	7	punkt osadniczy	XIV-XV w, XVI-XVIII w.		
49-12	Lubniewice	37	8	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	WŚ/ XVI-XVIII w.		
49-12	Lubniewice	38	9	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	EK/ XVI-XVIII w.		
49-12	Lubniewice	39	15	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	WŚ, XIV-XV w./ XVI-XVIII w.		

49-12	Rogi	5	10	śląd osadniczy/ punkt osadniczy	EK, PR?, NOW		
49-12	Rogi	6	11	punkt osadniczy	XIII-XV w.		
49-12	Lubniewice	40	23	osada, miasto	WS, SR-NOW		2013
50-11	Lubniewice	8	19	śląd osadniczy	KŁ?, PŚ		
50-11	Lubniewice	15	21	śląd osadniczy	OWR, PR/		
50-11	Lubniewice	16	22	śląd osadniczy	ŚR, PR?		
50-11	Lubniewice	14	63	osada	KŁ		archiwalne
50-11	Lubniewice	22	64	osada	M		2012
50-11	Glisno	1	54	punkt osadniczy	PŚ		archiwalne
50-11	Glisno	2	55	grodzisko wklęste	WŚ	rej.zab. Nr 314/83 z dn. 14.01.1983	archiwalne+lok.
50-11	Glisno	3	29	punkt osadniczy	KŁ, WŚ		archiwalne
50-11	Glisno	4	30	punkt osadniczy	KŁ		archiwalne
50-11	Glisno	5	31	punkt osadniczy	N		archiwalne
50-11	Glisno	6	26	osada	KŁ- V OEB	rej. Zab. Nr 60/68 (d. Lubniewice 8)	archiwalne
50-11	Glisno	7	27	krzemienica/ cmentarzysko	M/ ?	rej.zab. Nr 63/68 (d. Lubniewice 7)	archiwalne
50-11	Glisno	8	20	śląd osadniczy/ punkt osadniczy	PR?, PŚ/ WŚ - faza D-E		
50-11	Glisno	9	23	osada/ śląd osadniczy	OWR/ EK - N?, PŚ-NOW		
50-11	Glisno	10	24	osada/ punkt osadniczy	PŚ/ KŁ?		
50-11	Glisno	11	25	osada/ śląd osadniczy	PŚ/ PR?		
50-11	Glisno	12	28	osada?	OWR		
50-11	Glisno	13	32	osada	KŁ		
50-11	Glisno	14	33	śląd osadniczy/ punkt osadniczy	EK, KŁ/ NOW		
50-11	Glisno	15	34	śląd osadniczy	OWR, PŚ		
50-11	Glisno	16	35	śląd osadniczy/ punkt osadniczy/ ?	N-WEB/ OWR/ PR?		
50-11	Glisno	17	56	śląd osadniczy	PŚ		
50-11	Glisno	18	57	punkt osadniczy	KŁ		
50-11	Glisno	19	58	fragment wsi	PŚ		
50-11	Glisno	20	59	śląd osadniczy	KŁ		
50-11	Glisno	21	60	śląd osadniczy	KŁ?, NOW		
50-11	Glisno	22	61	śląd osadniczy	PR?, PŚ		
50-11	Glisno	23	62	śląd osadniczy/ punkt osadniczy	NOW/ OWR		
50-11	Jarnatów	1	7	śląd osadniczy	WŚ?		
50-11	Jarnatów	2	8	osada/ śląd osadniczy	OWR/ EK		
50-11	Jarnatów	3	9	śląd osadniczy/ ?	N?/ PR?		
50-11	Jarnatów	4	10	śląd osadniczy/ punkt osadniczy	NOW/ KŁ?		
50-11	Jarnatów	5	11	osada/ śląd osadniczy	KŁ/ EK?, PŚ		

50-11	Jarnatów	6	12	obozowisko/ ślad osadniczy	M/ OWR		
50-11	Jarnatów	7	13	ślad osadniczy	EK, PR?		
50-11	Jarnatów	8	14	osada	KŁ		
50-11	Jarnatów	9	15	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	NSch - WEB/ KŁ		
50-11	Jarnatów	10	16	osada	KŁ		
50-11	Jarnatów	11	17	ślad osadniczy	KŁ?		
50-11	Lubniewice	7	18	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	PR?, PŚ/ WŚ - faza D-E?		
50-12	Glisno	38	18	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	XI-XIII w., XIV-XV w./XVI-XVIII w.		
50-12	Lubniewice	1	30	osada?/ osada	OWR?-WŚ?/ KŁ (V OEB-Ha), ŚR	rej.zab. Nr 61/68 z dn. 1.12.1968	archiwalne
50-12	Lubniewice	2	23	osada?/osada	ŚR/ KŁ		archiwalne
50-12	Lubniewice	3	31	cmentarzysko?	Ha	rej.zab. Nr 58/68 z dn. 1.12.1968	archiwalne
50-12	Lubniewice	4	24	osada	KŁ-Ha, OWR, WŚ		archiwalne
50-12	Lubniewice	5	27	osada	KŁ		archiwalne
50-12	Lubniewice	6	12	osada/ ślad osadniczy/ punkt osadniczy	WŚ/ KŁ? (EB-Ha?)/ XIV-XV w., XVI-XVIII w.		archiwalne+lok.
50-12	Lubniewice	10	19	osada palafitowa?	X-XII w.	rej.zab. Nr 42/67 z dn. 17.03.1967	archiwalne+lok.
50-12	Lubniewice	11	28	osada?/ osada	ŚR?/ KŁ		archiwalne
50-12	Lubniewice	12	29	osada?	KŁ		archiwalne
50-12	Lubniewice	13	26	osada?	KŁ (V OEB-Ha)	rej.zab. Nr 55/68 z dn. 1.12.1968	archiwalne
50-12	Lubniewice	15	22	osada	OWR?		archiwalne
50-12	Lubniewice	23	11	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	WŚ/ XVI-XVIII w.		
50-12	Lubniewice	24	13	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	EK/ OWR-KŁ, XV-XVIII w.		
50-12	Lubniewice	25	14	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	EB?, PŚ/ XVI-XVIII w.		
50-12	Lubniewice	26	15	punkt osadniczy	XI-XIII w., XIV-XV w., XVI-XVIII w.		
50-12	Lubniewice	27	16	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	późny OWR-KŁ/ XVI-XVIII w.		
50-12	Lubniewice	28	17	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	EK, PR?/ XIV-XV w., XVI-XVIII w.		
50-12	Lubniewice	29	20	punkt osadniczy	WEB?		
50-12	Lubniewice	30	21	ślad osadniczy/ punkt osadniczy	WŚ/ XVI-XVIII w.		

50-12	Lubniewice	21	25	osada	KŁ, OWR, WŚ, ŚR	rej.zab. Nr 38/67 z dn. 17.03.1967	archiwalne
51-11	Glisno	24	4	-	OWR, PŚ		
51-12	Glisno	25	1	śląd osadniczy	KŁ		
51-12	Glisno	26	2	punkt osadniczy	KŁ, WŚ		
51-12	Glisno	27	3	śląd osadniczy/ punkt osadniczy	NOW/ KŁ, OWR, PR?		
51-12	Glisno	28	4	punkt osadniczy	WŚ (faza C-D), PR?		
51-12	Glisno	29	5	punkt osadniczy	N?		
51-12	Glisno	30	6	śląd osadniczy	EK		
51-12	Glisno	31	8	punkt osadniczy	KŁ		
51-12	Glisno	32	9	punkt osadniczy	wcz. OWR		
51-12	Glisno	33	10	osada/ ?	KŁ/ EK		
51-12	Glisno	34	11	?	PR?		
51-12	Glisno	35	12	osada/ śląd osadniczy/ ?	OWR/ N-KPL, PŚ/ PR?		
51-12	Glisno	36	13	śląd osadniczy	KŁ		
51-12	Glisno	37	18	punkt osadniczy/ ?	OWR/ PR?		